

Κάστρων Περίπλους

7^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΛΑΡΙΣΑΣ ΜΕ ΛΥΚΕΙΑΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2010-2011

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1. Να κατανοήσουν οι μαθητές την αδιάσπαστη σχέση ανθρώπου και φύσης και την αλληλεξάρτηση του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος. Να τους δοθεί δε η δυνατότητα να προσεγγίσουν την αδιάσπαστη σχέση ανθρώπου – περιβάλλοντος μέσα από τα ίχνη του ανθρώπου σε αυτό, να διερευνήσουν τις σχέσεις αλληλεπίδρασης και να προσεγγίσουν τα κάστρα, όχι απλά ως «κάψουλα χωροχρόνου», αλλά και ως συνάντηση με το σημερινό κόσμο που υφίσταται.
2. Βασικός επίσης στόχος είναι η απόκτηση ιστορικής συνείδησης και ο σεβασμός στην πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους καθώς και η ενεργητική συμμετοχή στην προστασία και διασφάλιση αυτών για τις επόμενες γενιές. Καλούνται, λοιπόν, να ανακαλύψουν οι μαθητές το πλούσιο ιστορικό παρελθόν της περιοχής, να οραματιστούν το μέλλον της και να ενεργοποιηθούν στο παρόν ως πολίτες του τόπου με όσο το δυνατόν περισσότερο βιωματικό, ευχάριστο και ελκυστικό τρόπο.
3. Η Ευαισθητοποίηση των μαθητών πάνω στο πρόβλημα της διαφύλαξης της πολιτισμικής κληρονομιάς.
4. Τέλος να δοθεί στα παιδιά μια επιπλέον ευκαιρία για κοινωνικοποίηση, μέσα από τη συνεργασία και την ομαδικότητα.

Στο πρόγραμμα συμμετείχαν:

- Το σχ. έτος 2009-2010 - 42 μαθητές της Γ' Τάξης.
- Το σχ. έτος 2010-2011 - 62 μαθητές της Γ' Τάξης του Γυμνασίου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

		
Βαϊόπουλος Αθανάσιος ΠΕ 11	Ζαμπός Δημήτρης ΠΕ 07	Χουρμουζιάδου Δέσποινα ΠΕ 05

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΠΡΟΛΟΓΟΣ
- Η ΟΧΥΡΩΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
- Η ΔΟΜΗ ΕΝΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ
- ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΕΣ
- ΘΡΥΛΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ
- ΤΑ ΚΑΣΤΡΑ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ
- ΤΑ ΚΑΣΤΡΑ ΤΟΥ ΜΟΡΙΑ
- ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΣΤΑ ΚΑΣΤΡΑ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΛΙΟΥ
- ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΚΑΣΤΡΩΝ
- ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΩΝ ΚΑΣΤΡΩΝ
- ΚΑΣΤΡΩΝ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ
- ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΜΕ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΚΑΣΤΡΑ
- ΕΝΑ ΚΑΣΤΡΟ ΜΕΣ ΤΗ ΦΥΣΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ιστορία κάθε τόπου είναι αποτυπωμένη πάνω στα μνημεία του, τα οποία απέμειναν ολόρθα ή ερειπωμένα αντιμετωπίζοντας για αιώνες τους εχθρούς, το χρόνο και τις καιρικές συνθήκες.

Πολλά από αυτά υψώθηκαν σε στρατηγικά σημεία για σκοπούς αμυντικούς. Ακροπόλεις με γεροδεμένα τείχη κύκλωναν τους αρχαίους οικισμούς, καλοχτισμένα κάστρα ακολούθησαν σε χρόνια βυζαντινά, φράγκικα, ενετικά και οθωμανικά ενώ πύργοι και πυργόσπιτα προστάτευαν εκείνα τα χρόνια τον τόπο μας.

Πολλά από αυτά ερειπώθηκαν ή αφανίστηκαν στο διάβα των αιώνων. Εκείνα όμως που επέμειναν έως τις μέρες μας ολόρθα, παραμένουν άγρυπνοι φρουροί της ανθρώπινης πολιτιστικής κληρονομιάς, στέκουν βουβοί μάρτυρες ενός ένδοξου παρελθόντος και πάνω τους αντικατοπτρίζονται τα βάσανα, οι καημοί και οι χαρές εκείνων που κατοίκησαν σ' αυτό τον τόπο. Είναι τα πιο υποβλητικά, τα πιο αθάνατα μνημεία των εθνικών μας αγώνων.

Τα κάστρα αποτελούν ένα σημαντικό πολιτιστικό κεφάλαιο. Κτίστηκαν κυρίως για να εξυπηρετήσουν αμυντικούς σκοπούς, γι' αυτό βρίσκονται σε αξιόλογες γεωγραφικές θέσεις ανά την Ελλάδα. Ιδιαίτερα τυχερή στάθηκε η γη της πατρίδας μας και οι ακτές της, γιατί πάνω στα χώματά τους κατασκευάστηκαν από τους Φράγκους σε σημεία όπου παλαιότερα υπήρχαν βυζαντινά ή αρχαία ελληνικά κάστρα ενώ οι Ενετοί ήταν αυτοί οι οποίοι στο πέρασμά τους τα επισκεύασαν, τα ενίσχυσαν και τα διατήρησαν κυρίως για λόγους ασφαλείας. Κάποια από αυτά οι αιώνες και τα πυροβόλα όπλα των εχθρών δεν τα έσβησαν.

Παρέμειναν καλά συντηρημένα και μπορούν να καυχώνται πως δεν ένωσαν ποτέ ερημιά και εγκατάλειψη. Γιατί ανάμεσά τους, εκεί που κάποτε διάβαιναν αρχαίοι Έλληνες πολεμιστές, αργότερα Βυζαντινοί στρατιώτες, Φράγκοι ιππότες και Οθωμανοί κατακτητές, σήμερα βαδίζουν άνθρωποι που θέλουν να αφουγκραστούν τη σημαντική ιστορία και τους απίθανους θρύλους τους.

Η ΟΧΥΡΩΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η οχυρωματική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα έχει να επιδείξει πλήθος φρουριακών κατασκευών που ανάγονται σε ποικίλες χρονικά εποχές και αποτελούν όχι μόνο σταθμούς εξέλιξης της φρουριακής αρχιτεκτονικής αλλά και φορείς ιστορικής μνήμης και νησίδες ιστορικής συνέχειας των Ελλήνων. Οι οχυρώσεις είναι τα μνημεία που αποδεικνύουν περισσότερο από κάθε άλλη περίπτωση την ιστορική πορεία και εξέλιξή της.

Η ανάγκη φρούρησης και άμυνας των οικισμών οδήγησε στην κατασκευή οχυρώσεων, ήδη από τους προϊστορικούς χρόνους. Ακροπόλεις (όρος χρησιμοποιούμενος για τους προϊστορικούς και αρχαίους χρόνους) ή κάστρα (όρος χρησιμοποιούμενος για τους μεσαιωνικούς και νεώτερους χρόνους) κατασκευάζονταν ανάλογα με τις απαιτήσεις και τα ιστορικά δεδομένα κάθε εποχής. Πρόδρομες μορφές οχυρωμένων ακροπόλεων.-Τέτοιες πόλεις - ακροπόλεις έχουμε στην Ελλάδα από την προϊστορική εποχή, όταν οι άνθρωποι μόλις άρχιζαν να γνωρίζουν τα μέταλλα και τα όπλα και τα εργαλεία τους ήταν από λίθους, ξύλα και οστά.

Χαρακτηριστικές τέτοιες ακροπόλεις είναι του Σέσκλου και του Διμηνίου στη Θεσσαλία. Βρίσκονται σε χαμηλούς και μαλακούς λόφους και τα τείχη τους είναι

κτισμένα από μικρούς και πλακωτούς λίθους. Τα τείχη αυτά έχουν γίνει με σχέδιο που αποδεικνύει πρωτόγονη πείρα και αρκετή πονηριά. Τέτοιες ήταν οι πρωτόγονες "ακροπόλεις" - συνοικισμοί.

Οχυρωμένες ακροπόλεις, με εντυπωσιακή και μνημειώδη τοιχοδομία, εμφανίζονται κατά τους μυκηναϊκούς χρόνους (1600-1150 π.Χ. περίπου). Οι μυκηναϊκές ακροπόλεις είναι οχυρά ανακτορικά συγκροτήματα πάνω σε βραχώδη υψώματα, που δεσπόζουν στη γύρω περιοχή. Δεν είναι οχυρές πόλεις, όπως κατά κανόνα στους πολιτισμούς της Ανατολής, θα μπορούσαν όμως να δεχτούν τους κατοίκους των γύρω οικισμών σε περιόδους πολεμικών αναταραχών. Δεν είναι ούτε ανοχύρωτα ανάκτορα, όπως τα μινωικά. Προστατευμένα από ισχυρά τείχη μέσα στην ακρόπολη βρίσκονται το κυρίως ανάκτορο στην πιο εξέχουσα θέση, οι κατοικίες της ηγετικής τάξης γύρω από τον ανώτατο άρχοντα, αποθήκες, βιοτεχνικά εργαστήρια, αρχεία, ιερά, ακόμα και ταφικά μνημεία.

Τειχισμένες είναι οι ακροπόλεις της Τίρυνθας, των Μυκηνών και της Μηδέας στην Αργολίδα, της Λάριδας, του Άργους, καθώς και η ακρόπολη της Αθήνας. Σημαντικά κτήρια ανακτορικού χαρακτήρα υπάρχουν όμως και πριν και μετά την εμφάνιση των οχυρωμένων ακροπόλεων. Οι επιβλητικές οχυρώσεις, τουλάχιστον στην αρχική τους σύλληψη, πρέπει συνεπώς να θεωρηθούν κυρίως έκφραση της δύναμης και του κύρους των ηγεμόνων. Η επιβλητικότητα της κατασκευής από μεγάλους πελεκημένους ογκόλιθους και οι μνημειώδεις πύλες δεν ταιριάζουν με βεβιασμένα μέτρα προστασίας από εχθρικές επιδρομές. Οι ακροπόλεις χρονολογούνται εξάλλου στην περίοδο πρωτοφανούς οικονομικής, τεχνολογικής και καλλιτεχνικής ακμής του Μυκηναϊκού Πολιτισμού και κυριαρχίας του στο Αιγαίο. Οι Έλληνες της πρώτης χιλιετίας αισθάνονταν δέος βλέποντας τα ερείπια των μυκηναϊκών ακροπόλεων και απέδιδαν την κατασκευή τους στους Κύκλωπες. Από εκεί προήλθε ο χαρακτηρισμός των μυκηναϊκών τειχών ως κυκλώπειων.

Την παράδοση των μυκηναϊκών ακολουθούν οι ακροπόλεις των αρχαίων ελληνικών πόλεων. Οι αρχαίοι Έλληνες έχτιζαν τις πόλεις τους όχι σε πεδινά μέρη, αλλά επάνω σε λόφους. Στην κορυφή του λόφου έχτιζαν το παλάτι του βασιλιά τους. Γύρω απ' αυτό έφτιαχναν ένα ισχυρό τείχος που το έκανε απόρθητο. Κάτω από το περιτειχισμένο παλάτι, στις πλαγιές του λόφου έχτιζαν τα σπίτια τους.

Όταν κάποιος εχθρικός γειτονικός λαός έκανε επίθεση στην πόλη τους, όλοι μαζί ανέβαιναν στην κορυφή του λόφου και κλείνονταν μέσα στα τείχη. Από εκεί πολεμούσαν ασφαλισμένοι και προστάτευαν τη ζωή τους και το παλάτι του βασιλιά τους. Το παλάτι λοιπόν με το τείχος γύρω του, στην κορυφή του λόφου ονομαζόταν ακρόπολη. Φυσικά οι εχθροί ρήμαζαν και έκαιγαν τα σπίτια τους, τα οποία ήταν παρατημένα κι ανυπεράσπιστα στις πλαγιές του λόφου κάτω από την Ακρόπολη. Με το πέρασμα των χρόνων οι αρχαίοι Έλληνες άρχιζαν να χτίζουν και δεύτερο τείχος σε χαμηλότερο ύψος του λόφου γύρω από τα σπίτια τους. Το δεύτερο αυτό τείχος ήταν πολύ πιο δύσκολο να γίνει, γιατί ήταν πολύ μεγαλύτερο. Τώρα όμως ήταν προστατευμένη όλη η πόλη και σε κάθε εχθρική επίθεση οι κάτοικοί της δεν εγκατέλειπαν τα σπίτια τους για να κλεισθούν στην ακρόπολη. Το δεύτερο τείχος τους προστάτευε καλά και η πόλη τους έμενε άθικτη.

Καθώς περνούσαν τα χρόνια οι αρχαίοι Έλληνες έπαψαν να έχουν μέσα στην ακρόπολη το παλάτι του βασιλιά τους. Η ακρόπολη απέκτησε λατρευτικό χαρακτήρα. Εκεί ψηλά, μέσα στα τείχη, άρχισαν να χτίζουν τους ναούς των θεών τους. Προσπαθούσαν οι ακροπόλεις τους να είναι όσο το δυνατό πιο όμορφες και πιο λαμπρές. Στόλιζαν τους ναούς τους και λάτρευαν καθημερινά τους θεούς τους. Στις μεγάλες γιορτές συγκεντρώνονταν όλοι εκεί για να αποδώσουν στους θεούς τους τις μεγαλύτερες τιμές. Ακροπόλεις των ιστορικών χρόνων έχουμε σ' όλες τις χώρες, όπου ξαπλώθηκε ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός και όπου επεκτάθηκε το κράτος των Ελλήνων στην ηπειρωτική Ελλάδα, τα νησιά και στη Μικρασία. Ο Παυσανίας θεωρεί αρχαιότερη ακρόπολη, της Λυκόβουρας στην Αρκαδία. Είναι επίσης γνωστές

οι ακροπόλεις της Σπάρτης, της Κορίνθου της Σάμου της Μεσσήνης, της Θάσου της Κέρκυρας, της Περγάμου, της Σμύρνης κλπ. Όταν λέμε όμως ακρόπολη εννοούμε την ξακουστή Ακρόπολη της Αθήνας, που με το πλήθος και την τέχνη των θαυμαστών μνημείων της ξεπέρασε σε φήμη κάθε άλλη ακρόπολη.

Την παράδοση των αρχαίων ακροπόλεων ακολούθησαν τα κάστρα που κατασκευάστηκαν κατά τους μεσαιωνικούς και νεώτερους χρόνους. Σε αρκετές περιπτώσεις μάλιστα διαπιστώνεται συνεχιζόμενη κατοίκηση από τους αρχαίους έως τους νεώτερους χρόνους (π.χ. Ακρόπολη Αθήνας, Ακρόπολη Κορίνθου / Ακροκόρινθος).

Στο Βυζάντιο το κάστρο είχε καθαρά στρατιωτικό χαρακτήρα και η αποστολή του ήταν η προστασία της αυτοκρατορίας από τους Βαρβάρους. Οι περισσότερες Βυζαντινές πόλεις ήταν εξολοκλήρου περιτειχισμένες, με πιο χαρακτηριστικό δείγμα την Κωνσταντινούπολη. Τα κάστρα διαθέτουν συνήθως δύο οχυρωματικούς περιβόλους, και στις μεταγενέστερες περιόδους περιλαμβάνουν και ένα τρίτο, ευρύτερο οχυρωματικό περίβολο, όπως στην Παλαιόχωρα της Αίγινας, στο Μυστρά και στην Αθήνα. Τα τείχη διαμορφώνονται με προεξέχοντες πύργους, επάλξεις, μικρά ανοίγματα και καταχύστρες. Στα κάστρα που κτίζονταν για προστασία, υπήρχαν τα οικήματα της φρουράς, οι δεξαμενές νερού, οι αποθήκες και οι κατοικίες στρατηγού και αξιωματικών. Στους πύργους που βρίσκονταν στις γωνίες των τειχών και σε ίση απόσταση μεταξύ τους, τοποθετούνταν οι καταπέλτες και οι βαλιστικές μηχανές. Έξω από το τείχος κατασκευαζόταν μια τάφρος. Η είσοδος στο κάστρο γινόταν με μια συρόμενη γέφυρα που πίσω της έκρυβε κινούμενες θύρες. Και τα κάστρα που προστάτευαν τις πολιτείες των βυζαντινών χρόνων κατασκευάζονταν σε κορυφές λόφων. Τα τείχη τους ακολουθούσαν τις ανωμαλίες του εδάφους, ενώ κατά διαστήματα προέβαλλαν από αυτά ορθογώνιοι ή στρογγυλοί πύργοι.

Κατά τη διάρκεια της Φραγκοκρατίας τα βυζαντινά οχυρά χρησιμοποιήθηκαν από τους νέους κυριάρχους με επισκευές και τροποποιήσεις, που δεν άλλαζαν συνήθως τη γραμμή χάραξης. Κάστρα όμοια με τα βυζαντινά έκτισαν και οι Φράγκοι στα εδάφη του ελληνικού χώρου που κατέλαβαν μετά το 1204. Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους αρχίζει η Φραγκοκρατία στην Πελοπόννησο (1204 -1432). Κατά την περίοδο αυτή που διήρκησε 230 έτη οι Φράγκοι και οι συγκατάκοι τους Βενετοί για να επιβάλουν την κυριαρχία τους έχτισαν δεκάδες απόρθητα κάστρα, και άπартους πολεμικούς πύργους θαύματα στρατηγικής που ήταν ο φόβος και ο τρόμος των πειρατών, των Τούρκων, αλλά και των υπόδουλων Ελλήνων που με υποχρεωτική αghαρεία συμμετείχαν στην κατασκευή τους. Αυτά τα υπερμεγέθη και μοναδικά οχυρωματικά έργα αρκετά από τα οποία χτίστηκαν σε ακροπόλεις Ελληνικών πόλεων με οικοδομικό υλικό αρχαίων ναών διατηρούνται και σήμερα σε αρκετά καλή κατάσταση.

Τα σπουδαιότερα από τα Φράγκικα κάστρα στην Πελοπόννησο είναι: Το κάστρο Χλεμούτσι Γαλλικής αρχιτεκτονικής, χτίστηκε το 1220 από τον Φράγκο Ηγεμόνα Γοδεφρείδο Β Βιλλεαουρδίνο στην Γλαρέντζα της Ηλείας. Είναι από τα ωραιότερα Φράγκικα κάστρα του 13ου αι. και διατηρείται σε άριστη κατάσταση. Το κάστρο της Αρκαδίας (Κυπαρισσίας) κτίστηκε το 1205, το Παλιόκαστρο της Πύλου (1278), της Καλαμάτας χτίστηκε το 1230 στη θέση της ακρόπολης των Φαρών, του Πασαβά (1254), της Καρύταινας (1245), της Άκοβας κοντά στα Τρόπαια τον 13ου αι., το κάστρο του Σανταμερίου (1311), του Γερακίου (1209), το κάστρο της Ωριάς στην Κυνουρία, το κάστρο του λόφου της Λάρισας στο Άργος, το κάστρο της "Μεγάλης Μάνης" (1250) στην περιοχή του Γερολιμένα, το κάστρο της Χαλανδρίτσας, το κάστρο της Ζαρνάτας, το Ποντικόκαστρο στην Ηλεία. Οι Φράγκοι επίσης έκτισαν το 1249 το κάστρο και την καστροπολιτεία του Μιστρά και δεκάδες άλλα κάστρα, παρατηρητήρια και πολεμικούς πύργους που τα απομεινάρια τους είναι διάσπαρτα στις ορεινές περιοχές της Πελοποννήσου.

Οι Οθωμανοί, μετά την κατάληψη και των τελευταίων βυζαντινών κέντρων στα μέσα του 15ου αι., δεν προχώρησαν στην κατασκευή νέων κάστρων. Αρκέστηκαν απλώς να επισκευάσουν τα ήδη υπάρχοντα ή να κατασκευάσουν συμπληρωματικά έργα. Οι Οθωμανοί επισκεύασαν και ενίσχυσαν τις βυζαντινές οχυρώσεις πολλών βυζαντινών πόλεων. Αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση της Θεσσαλονίκης, στις οχυρώσεις της οποίας πρόσθεσαν επιβλητικούς κυκλικούς πύργους (Λευκός Πύργος, Πύργος της Αλύσεως), ακόμη και ολόκληρο φρούριο (φρούριο Βαρδαρίου - *Torghane*), ενώ επισκεύασαν και την ακρόπολη, που πήρε το όνομα Επταπύργιο, κατ' αναλογία με το ομώνυμο φρούριο της Κωνσταντινούπολης.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στα κάστρα που έκτισαν οι Βενετοί στις περιοχές του ελληνικού χώρου που κατέλαβαν κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους. Από το 13ο έως τον 18ο αι. η Βενετία απέκτησε σημαντικούς εμπορικούς και ναυτικούς σταθμούς στο χώρο της Μεσογείου διασφαλίζοντάς τους με την κατασκευή οχυρωματικών έργων. Τα κάστρα αυτά, εξαιρετικά δείγματα οχυρωματικής αρχιτεκτονικής και σύμβολα της ισχύος και του πολιτιστικού επιπέδου της Βενετίας, αποτελούσαν είτε επισκευές-συμπληρώσεις προγενέστερων οχυρώσεων, είτε νέες κατασκευές σε θέσεις στρατηγικής σημασίας.

Κατά την πρώτη περίοδο της Βενετοκρατίας (1204-1453) διατηρήθηκαν τα χαρακτηριστικά της μεσαιωνικής οχυρωματικής αρχιτεκτονικής ενώ μετά το δεύτερο μισό του 15ου αι. ακολουθήθηκαν οι αρχές χάραξης του προμαχωνικού συστήματος οχύρωσης ("Fronte Bastionato").

Μετά την ανακάλυψη της πυρίτιδας (14ος αι.) και τη διάδοση των πυροβόλων όπλων κατά το β' μισό του 15ου αι., πρόβαλε άμεση η ανάγκη δημιουργίας ενός νέου τύπου κάστρου, ικανού να αντεπεξέλθει στην νέα πολεμική τεχνολογία. Με επίκεντρο την Ιταλία και επιστημονικό δυναμικό μερικές από τις κορυφαίες προσωπικότητες της Αναγέννησης διαμορφώθηκαν οι ιδανικές αρχές χάραξης των οχυρώσεων. Η χάραξη των οχυρώσεων τώρα, αντίθετα με την παλαιότερη τυχαία ή εμπειρική χάραξη, είναι το αποτέλεσμα επιστημονικών μεθόδων, γεωμετρικών μετρήσεων και μαθηματικών αναλογιών και έχει σκοπό την πλήρη κάλυψη των τμημάτων του τείχους μεταξύ των προμαχώνων, ώστε να αποφευχθεί η δημιουργία απυρόβλητων ζωνών. Στην πράξη η ιδανική διάταξη των οχυρώσεων προσδιοριζόταν και από συνισταμένες όπως τη μορφολογία του εδάφους ή τις τυχόν προϋπάρχουσες οχυρώσεις δίνοντας στο κάστρο την ιδιαίτερη κάθε φορά μορφή του.

Τα γνωστότερα ενετικά φρούρια βρίσκονται στην Κρήτη (Ηράκλειο, Χανιά, Ρέθυμνο), στην Κέρκυρα κ.α. Στην Πελοπόννησο κτίστηκαν επίσης τα γνωστά Βενετσιάνικα κάστρα της Κορώνης και της Μεθώνης τον 13ον αι. Στο Ναύπλιο το 1471 οχυρώθηκε από τους Βενετούς το νησί Μπούρτζι και τον 17ον αιώνα χτίστηκε η Ακροναυπλία το κάστρο του Παλαμηδιού με τα 857 σκαλοπάτια. Από τους Βενετούς χτίστηκε το κάστρο της Βυζαντινής καστροπολιτείας της Μονεμβασίας όπου παντού κυριαρχούν τα Βενετικά σύμβολα και τα λεοντάρια του Αγίου Μάρκου.

Η ΔΟΜΗ ΕΝΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

Η λέξη είναι λατινική (*castrum*) και σημαίνει φρούριο, κυρίως μεσαιωνικό. Στις γλώσσες των Δυτικών χρησιμοποιείται κυρίως για τις οχυρές κατοικίες των φεουδαρχών του μεσαίωνα και της Αναγέννησης. Η τυπική μορφή αυτού του κάστρου παρουσιάζεται στην Ευρώπη από τον 7ο μέχρι το 12ο αι. μ.Χ. Τα κάστρα χτιζόνταν κυρίως στο ύπαιθρο, πάνω σε υψώματα απομονωμένα, που δέσποζαν στις γύρω περιοχές ή σε θέσεις όπου υπήρχαν υπολείμματα ρωμαϊκών και προρωμαϊκών κάστρων. Το κάστρο των φεουδαρχών αποτελούνταν από τρία βασικά μέρη: το τείχος, τον κύριο πύργο και την κατοικία του φεουδάρχη.

Κατά τη βυζαντινή περίοδο τα κάστρα προορίζονταν για καθαρά αμυντικούς σκοπούς. Μέσα σ' αυτά υπήρχαν οικήματα για τους άνδρες της φρουράς, δεξαμενές νερού, αποθήκες, κατοικίες για το στρατηγό και τους αξιωματικούς και μερικές φορές μικροί οικισμοί. Ο τύπος του κάστρου των Δυτικών μεταφέρθηκε στην Ελλάδα και στην Ανατολή από τους Σταυροφόρους. Οι Φράγκοι βαρόνοι έχτιζαν κάστρα, τα οποία χρησιμοποιούσαν ως κατοικίες και ως μέσο προστασίας της κυριαρχίας τους. Τα πιο γνωστά απ' αυτά στην Ελλάδα είναι το Χελμούτσι στην Κυλλήνη της Ηλείας, της Καρύταινας, του Πασσαβά, της Θήβας, της Ρόδου, της Κύπρου, του Πλαταμώνα στη Μακεδονία κ.ά. Για την ασφάλεια του κάστρου ιδιαίτερη σημασία είχαν οι ψηλοί πύργοι, που μερικές φορές έφταναν τα 30 μ., οι αλλεπάλληλες σειρές των τειχών, η οχυρή είσοδος, που περιστοιχιζόταν από δύο πύργους και έκλεινε με ισχυρότατα θυρόφυλλα, η ανασυρόμενη γέφυρα και η τάφρος γύρω από το τείχος, που πολλές φορές ήταν γεμάτη νερό, όπως στο κάστρο της Μεθώνης, που είναι ένα από τα μεγαλύτερα κάστρα της Ελλάδας.

Εκτός από τους πύργους των κάστρων υπήρχαν και άλλοι μεμονωμένοι επανδρωμένοι πύργοι που ήταν κτισμένοι σε στρατηγικές τοποθεσίες. Οι πύργοι αυτοί χρησιμοποιούνταν για την επέκταση της στρατηγικής περιμέτρου των

μεγάλων φρουρίων, βοηθούσαν τον αμυνόμενο να αποκτήσει πλεονεκτήματα ισχύος πυρός και εμπόδιζαν τον εχθρό στην αποτελεσματική χρησιμοποίηση των δικών του μέσων, επίσης εξανάγκαζαν τον εχθρό να εγκαταλείψει ευνοϊκές για αυτόν οδούς προσπέλασης και τον εξανάγκαζαν να μετακινηθεί από λιγότερο ευνοϊκές θέσεις. Στα μεσαιωνικά κάστρα ο ακρόπυργος αποτελούσε το επίκεντρο της αμυντικής οργάνωσης και ήταν το τελευταίο καταφύγιο των υπερασπιστών όταν εισέβαλαν οι πολιορκητές. Τα υπερμεγέθη αυτά μεσαιωνικά κάστρα ήταν τα ισχυρότερα αμυντικά έργα όλων των εποχών και ο πολεμικός πύργος ήταν το σπουδαιότερο συστατικό αμυντικής τεχνικής μέχρι και της ανακάλυψης της μεταλλικής σφαίρας πυροβόλου τον 16ο αιώνα.

ΠΕΡΗΦΑΝΑ ΚΑΣΤΡΑ

Ο όρος "κάστρο" είναι εξίσου περιπετειώδης με τη λειτουργία του. Στη Βορειοδυτική Ευρώπη σήμαινε την ιδιωτική οχυρωμένη κατοικία του φεουδάρχη, ενώ σε άλλες περιοχές το απλό φρούριο. Στον ύστερο Μεσαίωνα τα κάστρα άρχισαν να αποκτούν πιο συμπαγή μορφή με καλοχτισμένους τοίχους, τάφρους και πύργους, ανεξάρτητα από το αν ήταν ιδιωτική κατοικία ή όχι. Κι αυτό γιατί στην περίπτωση επίθεσης ο άρχοντας εξαργύρωνε την εξουσία του -και την επαχθή φορολογία- με την προστασία όλων των κατοίκων που κλείνονταν μέσα σ' αυτό.

Από τα μέσα του 5ου μέχρι τα μέσα του 10ου αιώνα μ.Χ. οι οχυρώσεις ήταν πρόχειρα καταφύγια χωρίς αρχιτεκτονική μέριμνα, με φυσικά εμπόδια όπως γκρεμούς, βάλτους και αναχώματα, ξύλα ή πέτρες.

Οι γήλοφοι

Τις ρίζες των κάστρων, τουλάχιστον στη Δυτική Ευρώπη, πρέπει να αναζητήσουμε στις πρώτες ρωμαϊκές οχυρώσεις. Μέχρι τον 11ο αιώνα κυριαρχούσαν οι τεχνητοί λοφίσκοι από χώμα, οι επονομαζόμενοι γήλοφοι. Το ξύλο, ειδικά όταν άρχισε να σπανίζει, έδωσε τη θέση του στην πέτρα, αρχής γενομένης από τα τείχη. Ακολούθησαν οι πύλες και οι πύργοι-προμαχώνες, όχι μόνο ως αμυντικές κατασκευές αλλά και ως κατοικίες των αρχόντων, κυρίως στη Γαλλία και στη Γερμανία. Μέχρι το 12ο αιώνα η αρχιτεκτονική των πύργων ήταν κυκλική. Ο Ριχάρδος Α' εισήγαγε τους πολυγωνικούς με το κάστρο του Γκιλάρντ στη Νορμανδία.

Πύργοι και άμυνα

Από το 12ο αιώνα και μετά, τα κάστρα αναπτύχθηκαν ταχύτατα. Εκείνη την εποχή διαμορφώθηκε ο γνωστός τύπος κάστρου που περιλάμβανε το γήλοφο και την εσωτερική αυλή. Πάνω σ' αυτή τη δομή αναπτύχθηκαν τρία είδη κάστρων: άλλα με μεγάλο ακρόπυργο, άλλα με κανονική περιτείχιση χωρίς ακρόπυργο, τα οποία προστατεύονταν από πύργους κατασκευασμένους κατά μήκος των τειχών, όπως το κάστρο του Μπόντιαμ, κι εκείνα με μικρότερο ακρόπυργο περιβαλλόμενο από ομόκεντρα τείχη κατάλληλα για την αντιμετώπιση του εχθρού με διασταυρούμενα πυρά. Οι ακρόπυργοι είχαν ορόφους που τις περισσότερες φορές δε συνδέονταν μεταξύ τους με εσωτερικές σκάλες. Το στρογγυλό σχήμα υιοθετήθηκε γιατί αποδείχθηκε πιο λειτουργικό ως προς την άμυνα από το τετράγωνο. Ως γνωστόν, οι Άραβες έχτιζαν κυκλικούς πύργους, οχυρωματική κατασκευή που εφάρμοσαν και οι Ρωμαίοι.

Τάφροι και τέρρατα

Μετά την Τρίτη Σταυροφορία (1189-1192) τα κάστρα ανεγείρονταν στην κορυφή απόκρημνων λόφων. Ο ακρόπυργος τοποθετούνταν ακριβώς στο χείλος του γκρεμού. Η άμυνα επικεντρωνόταν πάντα στην ευάλωτη πλευρά, οπότε κατασκευάζονταν περισσότερες προωθημένες οχυρώσεις. Τα διαμερίσματα του άρχοντα χτιζόνταν στην εσωτερική αυλή, με αποτέλεσμα ο ακρόπυργος να μη χρησιμοποιείται ως κατοικία. Όταν το κάστρο ήταν χτισμένο σε πεδιάδα έσκαβαν γύρω από τους προμαχώνες τάφρους τις οποίες γέμιζαν με νερό. Θρυλείται ότι μέσα σ' αυτό έριχναν τέρρατα και κροκοδείλους. Αυτή η κατασκευή ήταν ικανή από μόνη της να απωθήσει τους εισβολείς, πόσο μάλλον να τους εμποδίσει να κατασκευάσουν σήραγγες κάτω από τα τείχη.

Τρωτό σημείο

Η "αχίλλειος πτέρνα" του κάστρου ήταν η πύλη, για την προστασία της οποίας υψώνονταν αμυντικοί πυργίσκοι. Για τον αποκλεισμό της διάβασης προς αυτή επιστρατεύονταν θύρες, κινητά μηχανικά κιγκλιδώματα, καταπακτές και αμυντικά ξώστεχα, οι λεγόμενες "ζεματίστρες", τεχνική που αναπτύχθηκε μετά το

13ο αιώνα. Τα φορητά κιγκλιδώματα ή καταρράκτες κατασκευάζονταν από ξύλο βελανιδιάς με προσθήκες σιδήρου και τα μετακινούσαν κατακόρυφα με σκοπό να ελευθερώνουν ή να εμποδίζουν τη διάβαση. Από τους εξώστες οι αμυνόμενοι απωθούσαν με μεγαλύτερη ευκολία τις επιθέσεις από χαμηλά.

Κατάσταση πολιορκίας

Στην εποχή του Μεσαίωνα το κάστρο ήταν ο πυρήνας της ζωής, με τον ακρόπυργο να αποτελεί την καρδιά του. Όταν ο εχθρός κυρίευε τις εξωτερικές οχυρώσεις εκεί αποσυρόταν όλη η φρουρά. Διόλου τυχαία, υπήρξε το πιο δυνατό και οχυρωμένο τμήμα για τον πρόσθετο λόγο ότι στέγαζε την κατοικία του άρχοντα. Σ' αυτό αποθηκεύονταν τα τρόφιμα και τα όπλα και ήταν η γραμμή της τελευταίας αντίστασης. Πάντοτε στο κέντρο του υπήρχε ένα πηγάδι για πόσιμο νερό και διέθετε προμήθειες για μια ενδεχόμενη μακροχρόνια πολιορκία. Παρόλο που τα τείχη του είχαν μεγαλύτερο πάχος, συνδέονταν με τα τείχη του περιβόλου διαμέσου ενός διαδρόμου ο οποίος επιμηκυνόταν μέχρι την εξωτερική αμυντική περίμετρο, για τη διαφυγή στην περίπτωση ανάγκης. Όσο περισσότερο αναπτύσσονταν οι επιθετικές και καταστροφικές πολιορκητικές μηχανές όπως οι καταπέλτες, οι κριοί και οι εκτοξευτήρες, οι ακρόπυργοι κατασκευάζονταν κατά μήκος του περιτειχίσματος. Ένας από τους στόχους αυτής της αλλαγής ήταν η ανάγκη να δημιουργηθεί ένας κενός χώρος στον οποίο συγκεντρώνονταν τα στρατεύματα για μια πιθανή αντεπίθεση.

Στιβαρό άστρο

Από το 15ο και κυρίως το 16ο αιώνα τα πυροβόλα όπλα διαδόθηκαν ραγδαία, εξέλιξη που σηματοδότησε τόσο την αλλαγή στην τέχνη του πολέμου όσο και την

παρακμή των κάστρων ως οχυρών. Το 1494 τα γαλλικά στρατεύματα προέλασαν στην Ιταλία ερειπώνοντας το ένα κάστρο μετά το άλλο. Έτσι τόσο η κατασκευή όσο και η συντήρηση ενός νέου κάστρου έφυγε από τα χέρια της κατακερματισμένης εξουσίας, των κατά τόπους ηγεμόνων, και πέρασε στα χέρια του βασιλιά. Πώς θα αντιμετώπιζαν την απειλή των πυροβόλων όπλων;

Τα πλήγηματα από τις βομπάρδες, όπλα που έκαναν την εμφάνισή τους στα μέσα του 1300, γίνονταν όλο και πιο καταστρεπτικά και η αύξηση του πάχους των τειχών δεν εξυπηρετούσε σε τίποτα. Η αρχή που κυριάρχησε στην κατασκευή των νέων οχυρών προέβλεπε ένα ενιαίο και συμπαγές οικοδόμημα. Έτσι χτίστηκαν πιο χαμηλά κάστρα, χωρίς ψηλούς πύργους που γίνονταν εύκολοι στόχοι για τα κανόνια. Αυτά περιβάλλονταν από ακανόνιστα τείχη με πολλές γωνίες. Το πυροβολικό ακροβολιζόταν στους προμαχώνες, σε προεξέχοντα σημεία του τείχους, και προστάτευε το φρούριο. Σταδιακά έγινε δημοφιλές το αστεροειδές σχήμα, κυρίαρχο από το 16ο αιώνα.

Σαν παραμύθι

Από το 16ο αιώνα και μετά, τα νέα πολεμικά μέσα, όλο και πιο φονικά, έβαλαν τέλος στο ρόλο του κάστρου ως οχυρού, οριστικοποιώντας τη διαίρεση μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής αρχιτεκτονικής. Μονάρχες και ευγενείς έχτιζαν κάστρα για λόγους γοήτρου και επίδειξης, όπως αυτά κατά μήκος του ποταμού Λίγηρα.

ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΕΣ

• ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ

Το 1249 ο φράγκος πρίγκιπας Γουλιέλμος Β' Βιλεαρδουίνος κτίζει το κάστρο του Μυζηθρά στην κορυφή του ομώνυμου λόφου, σε θέση καίρια για τον έλεγχο της κοιλάδας του Ευρώτα. Είχε προηγηθεί η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους της Δ' Σταυροφορίας το 1204 και η παραχώρηση της Πελοποννήσου στη φράγκικη οικογένεια των Βιλεαρδουίνων. Το κάστρο αυτό θα αποτελέσει τον πυρήνα της μετέπειτα καστροπολιτείας του Μυστρά, μιας από τις σημαντικότερες υστεροβυζαντινές πόλεις. Το 1259, μετά την ήττα των Φράγκων, το κάστρο του Μυστρά παραχωρήθηκε στο Βυζαντινό αυτοκράτορα Μιχαήλ Η' Παλαιολόγο και στα 1262 γίνεται έδρα βυζαντινού στρατηγού. Ο Μυστράς γίνεται επίκεντρο της πολιτικής και πνευματικής ζωής της αυτοκρατορίας αλλά και της αναγέννησης των Γραμμάτων και των Τεχνών, ενώ πολλοί σοφοί, καλλιτέχνες και λόγιοι συγκεντρώνονται εκεί. Το 1289 ο επαρχιακός διοικητής των βυζαντινών κτίσεων της Πελοποννήσου μεταφέρει την έδρα του από τη Μονεμβάσια στο Μυστρά.

Το 1349 ο Μυστράς γίνεται η πρωτεύουσα του ημιαυτόνομου Δεσποτάτου του Μορέως με πρώτο "Δεσπότη" τον Μανουήλ Καντακουζηνό (1349-1380). Το 1383 τη δυναστεία των Καντακουζηνών διαδέχεται στο Μυστρά η αυτοκρατορική οικογένεια των Παλαιολόγων με τον Θεόδωρο Α'. Ξεχωριστή θέση ανάμεσα στους "Δεσπότες" του Μυστρά κατέχει ο Κωνσταντίνος ΙΑ' Παλαιολόγος (1443-1448), ο οποίος κατόπιν, ως ο τελευταίος αυτοκράτορας του Βυζαντίου, θα σκοτωθεί στην πολιορκία και άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους το 1453.

Το 1460 ο Μυστράς παραδίδεται στους Τούρκους και ως το 1540 ο Μυστράς, πρωτεύουσα πλέον του οθωμανικού βαντζακίου της Πελοποννήσου, γίνεται ένα από τα πιο σημαντικά κέντρα παραγωγής και εμπορίας μεταξιού της

ανατολικής Μεσογείου. Από το 1687 έως το 1715 έχουμε την περίοδο της Ενετοκρατίας στο Μυστρά. Η παρακμή αρχίζει το 1770 μετά την καταστροφή του από Τουρκαλβανούς στρατιώτες κατά τα Ορλωφικά.

Το 1821 ο Μυστράς έπαιξε σπουδαίο ρόλο στην Ελληνική Επανάσταση. Το 1834 ο βασιλιάς Όθωνας ιδρύει τη Σπάρτη, σημαίνοντας έτσι το μαρασμό του Μυστρά. Το 1921 ανακηρύσσεται με βασιλικό διάταγμα ως προέχον βυζαντινό μνημείο. Το 1953 οι τελευταίοι κάτοικοί του θα τον εγκαταλείψουν, με την απαλλοτρίωση του χώρου από το ελληνικό κράτος.

Ο Μυστράς φημίζεται για τις υστεροβυζαντινές εκκλησίες, που βρίσκονται διάσπαρτες στον αρχαιολογικό χώρο: στην Πάνω Χώρα η Αγία Σοφία (14ος αι.), στην Κάτω Χώρα η Μητρόπολη του Αγίου Δημητρίου (13ος αι.), η Μονή Βροντοχίου με τους Αγίους Θεοδώρους (13ος αι.) και την Οδηγήτρια (14ος αι.), η Περίβλεπτος (14ος αι.), η Ευαγγελίστρια (14ος αι.) και η Μονή της Παντάνασσας (14ος αι.), η οποία λειτουργεί ως σήμερα σαν γυναικείο μοναστήρι. Ο πρωτότυπος τοπικός αρχιτεκτονικός τύπος συνδυάζει την βασιλική στο ισόγειο και τον σταυροειδή εγγεγραμμένο με πέντε τρούλους ναό στο "υπερώο". Σπουδαίας τέχνης τοιχογραφίες κοσμούν τις εκκλησίες και γλυπτός διάκοσμος. Στον αρχαιολογικό χώρο λειτουργεί το Αρχαιολογικό Μουσείο Μυστρά με σημαντικά βυζαντινά εκθέματα.

Ο Μυστράς αποτελεί ένα μουσείο θρησκευτικής, πολιτικής, στρατιωτικής, καλλιτεχνικής, αρχιτεκτονικής και κοινωνικής ιστορίας. Το 1989, με απόφαση της αρμόδιας επιτροπής της Unesco, ο Μυστράς εγγράφεται ως πολιτιστικό αγαθό στον κατάλογο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

• ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΑ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

Το Κάστρο της Μονεμβασιάς, χτισμένο πάνω σε ένα βράχο με μοναδική πρόσβαση από τη στεριά μια στενή λωρίδα γης, πήρε την ονομασία του από τις λέξεις “Μόνη έμβασις” δηλαδή μοναδική είσοδος. Η πόλη της Μονεμβάσιας ιδρύθηκε στα χρόνια του αυτοκράτορα Μαυρικίου, ίσως το 583, όταν οι κάτοικοι των γύρω περιοχών έψαχναν να βρουν καταφύγιο από τις επιδρομές Αβάρων και Σλάβων. Η πρώτη αναφορά στην πόλη από περιηγητή είναι αυτή του Αγίου Βίλλιπαλντ επισκόπου του Ίχσεντ, που την αναφέρει ως «πόλη της Μαναφασίας». Η Βενετσιάνικη ονομασία της ήταν «Naroli di Malvasia» (Νεάπολη Μονεμβασιάς), δηλαδή Μενεξεδένια πόλη. Το πρώτο της όνομα κατά τη μινωική περίοδο ήταν «Μινώα» και ήταν μάλλον φρούριο προορισμένο να προστατεύει τον κόλπο της περιοχής Επιδάουρου – Λιμηράς.

Εξαιτίας της διαμόρφωσης του βράχου, η πόλη χωριζόταν σε δυο μέρη, την Κάτω και την Άνω Πόλη. Η Άνω Πόλη ήταν στην κυριολεξία απόρθητη. Σε πολλά μάλιστα σημεία της δεν είχε ανάγκη τεχνητής οχύρωσης αφού ήταν εκ φυσικού οχυρωμένη. Το μόνο πρόβλημα των κατοίκων της Άνω πόλης σε περίοδο κινδύνου ήταν η προμήθεια τροφίμων. Η οδός που οδηγούσε στην άνω πύλη ήταν περίτεχνα κατασκευασμένη ώστε οι αμυνόμενοι να μπορούν να προβάλλουν άμυνα καθ' όλο το μήκος της και οι εκάστοτε επιτιθέμενοι ακόμα κι αν κατείχαν την κάτω πόλη να ήταν αναγκασμένοι να δίνουν μάχες σε κάθε τους βήμα για να επικρατήσουν. Σήμερα η Άνω Πόλη του κάστρου είναι μια έκταση με ερείπια όπου σώζονται τρεις στέρνες και ο Ναός της Αγίας Σοφίας.

Η Κάτω Πόλη διατηρεί το μεσαιωνικό της χαρακτήρα. Ανάμεσα στον επιβλητικό βράχο και την απέραντη θάλασσα, τα ψηλά συμπαγή πετρόκτιστα σπίτια ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, τα στενά δαιδαλώδη λιθόστρωτα δρομάκια, οι

βυζαντινές εκκλησίες τα αρχοντικά με αψίδες, τα ενετικά οικόσημα και τα τείχη του κάστρου δημιουργούν ατμόσφαιρα περασμένων εποχών. Πολλά διατηρητέα οικήματα λειτουργούν ως ταβέρνες, καταστήματα ή παραδοσιακοί ξενώνες. Η διαμονή σ' αυτά μένει αξέχαστη σε κάθε επισκέπτη καθώς η ατμόσφαιρα είναι άκρως ρομαντική και ειδυλλιακή.

• ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΡΑΚΙΟΥ

Απέναντι από τον οικισμό του Γερακίου βρίσκεται η ιστορική καστροπολιτεία του Γερακίου. Στρατηγικό σημείο ο λόφος για τον έλεγχο της περιοχής. Στο λόφο αυτό ο Φράγκος βαρώνος Γκυ ντε Νιβελέ έχτισε την καστροπολιτεία, έχοντας εκτός από έλεγχο και επικοινωνία μεταξύ Μυστρά και Μονεμβάσις, μιας και η κορυφή του λόφου και του κάστρου έχει οπτική επαφή με τις καστροπολιτείες του Μυστρά και της Μονεμβάσις (αλλά και με το Γύθειο και την Πλύτρα).

Τα τείχη του κάστρου ενισχύθηκαν όταν πέρασε στα χέρια των Βυζαντινών το 1262. Σημαντικά βυζαντινά μνημεία έχουν βρεθεί στα νότια και στα νοτιοανατολικά της καστροπολιτείας, όπως οι εκκλησίες της Αγίας Παρασκευής, της Ζωοδόχου Πηγής. Σημαντική και παλαιότερη όλων η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου του 11ου αιώνα (την οποία σεβάστηκαν και διατήρησαν οι Φράγκοι).

Η θέα από την κορυφή του κάστρου ανεπανάληπτη.

• ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Το Κάστρο των Ιωαννίνων είναι από τα παλαιότερα κάστρα που έγιναν επί Ιουστινιανού το 528 μ.Χ. , σύγχρονο των κάστρων Διδυμοτείχου και Μονεμβασιάς. Από την αρχική αυτή Βυζαντινή οχύρωση σήμερα σώζεται ο πύργος του Δεσπότη Θωμά και μικρό τμήμα στη βορειοδυτική ακρόπολη. Στα ερείπια των Βυζαντινών οχυρώσεων, ο Νορμανδός Βοημούνδος του Τάραντος το 1082 συμπληρώνει τις δύο ακροπόλεις και δημιουργεί οχυρωματική τάφρο που άρχιζε από τον Αχ. Νικόλαο Κοπάνων (η τάφρος αυτή διασώθηκε μέχρι το 1913). Ακολουθούν οχυρώσεις νέες από τους άρχοντες του Δεσποτάτου της Ηπείρου και από τους μέχρι το 1430 ηγεμόνες, οπότε παραδόθηκε στους Τούρκους.

Μέχρι το 1788 που ανέλαβε τη διοίκηση ο Αλή πασάς, οι Φράγκοι Δεσπότες το άφησαν ερείπιο. Ο Αλής ανακατασκευάζει τα τείχη και χτίζει δεύτερο εσωτερικό τείχος για προστασία του ανακτόρου του και του Διοικητικού Κέντρου του.

Η διάταξη των τειχών μήκους 2.000 μέτρων περιέκλειε έκταση 10 στρεμμάτων και περιελάμβανε : εξωτερικό περίβολο, τη Βορειοδυτική ακρόπολη με το Αβλάν τζαμί και την Βορειοανατολική ακρόπολη με την καστροπολιτεία. Με το πάχος των τειχών που έφθαναν μέχρι δέκα μέτρα, τα 250 κανόνια που έβαλε, τους πολυγωνικούς πύργους που έφτιαξε και την ανανέωση της τάφρου το κατέστησε απόρθητο. Τα κάστρα των Ιωαννίνων και της Ρόδου είναι τα ωραιότερα που περικλείουν καστροπολιτείες.

Η καστροπολιτεία των Ιωαννίνων είναι από τα πιο ζωντανά σημεία της πόλης που «κουβαλάει» μέσα της ιστορία πολλών χρόνων, καθώς τον 19ο αιώνα έγινε το μεγαλύτερο διοικητικό κέντρο της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας. Σήμερα ζει σε σύγχρονους πλέον ρυθμούς, αλλά μια βόλτα στα στενά της δρομάκια, στους πύργους και στα μουσεία της είναι ικανά να μας κάνουν να «δούμε» μπροστά μας να ξεδιπλώνεται ένα ένδοξο παρελθόν.....

• ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΑ ΡΟΔΟΥ

Πρόκειται για ένα από τα μεγαλύτερα και πιο καλοδιατηρημένα κάστρα της Ευρώπης. Τα όρια του κάστρου ορίζονται από τα τείχη του, που με τη σειρά τους οριοθετούν την -μήκους μερικών χιλιομέτρων- τάφρο που το περιζώνει. Τα Μεσαιωνικά τείχη της Ρόδου αλλά και η Μεσαιωνική της πόλη είναι τα πιο σπουδαία από τα αξιοθέατα του νησιού. Τα τείχη κτίστηκαν κατά την Βυζαντινή περίοδο αλλά ολοκληρώθηκαν από τους Ιππότες του Τάγματος των Ιωαννιτών οι οποίοι τα έκαναν απόρθητα και ισχυρά με τάφρο και προμαχώνες. Οι Ιππότες έκτισαν επίσης το Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου που διασχίζεται από την οδό των Ιπποτών.

Λίγες πετρόκτιστες γέφυρες ενώνουν τη σύγχρονη πόλη με το κάστρο οδηγώντας προς την παλιά μεσαιωνική πόλη που είναι κτισμένη στο εσωτερικό του. Εκτός από τις γέφυρες αυτές, υπήρχε παλαιότερα ένας ακόμα τρόπος πρόσβασης στο εσωτερικό του κάστρου, μέσω κάποιων υπόγειων στοών, στις οποίες μπορούσε κανείς να εισέλθει διαμέσου ορισμένων ανοιχμάτων της τάφρου που διατηρούνται μέχρι και σήμερα. Οι στοές αυτές προχωρούσαν, άλλες προς τη μεσαιωνική πόλη και άλλες προς απομακρυσμένες από το κάστρο τοποθεσίες, εκτεινόμενες μερικές φορές σε μήκος αρκετών χιλιομέτρων. Στις μέρες μας ελάχιστες στοές έχουν παραμείνει βατές, και οι περισσότερες έχουν πια καταρρεύσει ή μπαζωθεί. Η ηλικία των περισσότερων απ' αυτές ανάγεται στην εποχή κατασκευής του κάστρου από τους Ιωαννίτες Ιππότες, στις αρχές του 14ου αιώνα μ.Χ.

Μέσα στη Μεσαιωνική πόλη υπάρχουν πολλές Εκκλησίες όπως είναι η Εκκλησία της Παναχιάς του Κάστρου, η Αγία Τριάδα, η Αγία Αικατερίνη, ο Άγιος

Αθανάσιος η Αγία Παρασκευή και φυσικά ο Άγιος Ιωάννης. Επίσης μέσα στην Παλιά Πόλη διασώζονται μέχρι σήμερα ο πύργος του Ρολογιού, η πύλη του Αμπουάζ, το μεγαλόπρεπο τζαμί του Σουλειμάν, το μεγάλο Συντριβάνι, αλλά και διάφορα δημόσια κτήρια όπως η Τράπεζα της Ελλάδος, το Νομαρχιακό Μέγαρο και το Νοσοκομείο. Το Αρχαιολογικό Μουσείο του νησιού βρίσκεται και αυτό μέσα στην Μεσαιωνική πόλη καθώς επίσης και το Βυζαντινό Μουσείο και η Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Μια βόλτα στην Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου μπορεί να κρατήσει ώρες και σε κάθε καλντερίμι της να ανακαλύψετε και ένα ακόμα μνημείο. Αν περπατήσετε μέσα στα στενά σοκάκια της περιοχής θα ανακαλύψετε παλιά σπιτάκια που κατοικούνται ακόμα από γλυκομίλητους κατοίκους του νησιού που με χαρά θα σας μιλήσουν και θα σας καλέσουν μέσα να δείτε τα παλιά κτίσματα και να ξεποστάσετε. Βέβαια η Μεσαιωνική Πόλη σφύζει από ζωή αφού εκτός από τα άπειρα μνημεία της διαθέτει και πληθώρα τουριστικών μαγαζιών και εστιατορίων. Από το πρωί μέχρι και πολύ αργά το βράδυ τα καταστήματα, οι καφετέριες, τα ζαχαροπλαστεία και οι ταβέρνες είναι ανοικτά και περιμένουν τους τουρίστες να ψωνίσουν και να ξεκουραστούν από την βόλτα τους στα μνημεία. Τα βράδια η Μεσαιωνική πόλη παίρνει μια άλλη μορφή, πλανόδιοι μουσικοί γυρίζουν στους δρόμους, το λιμάνι φωτίζεται, τραπεζάκια βγαίνουν στους δρόμους από τα εστιατόρια και τα μπαράκια και ο κόσμος κάνει την βόλτα του ανέμελος.

Η Καστροπολιτεία λοιπόν της Ρόδου παραμένει ολοζώντανη μέσα στο πέρασμα των αιώνων.

ΘΡΥΛΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Φορτέτσες, Κάστρα μυθικά, Θρύλους και ιστορία
στη επιφάνεια θα βγούν, απου'χουν ΜΕΓΑ αξία!

Ιστορίες συνδεδεμένες με προδοσίες, αμύθητους θησαυρούς και μυστικές σήραγγες που άνοιγαν σωτήριες διόδους σε κρίσιμες περιόδους, συνθέτουν τους θρύλους οι οποίοι είναι συνδεδεμένοι με τα ερειπωμένα μεσαιωνικά κάστρα, που είναι διάσπαρτα στην πατρίδα μας.

Το θρόισμα των φύλλων και ο φλοίσβος των κυμάτων, μεταφέρουν μέχρι σήμερα θρύλους από το παρελθόν, ενισχύοντας το μυστήριο που περιβάλλει τα μισογκρεμισμένα κτίρια. Ένας από τους θρύλους που παραμένει ζωντανός μέχρι τις μέρες μας, είναι ο θρύλος της γριάς προδότρας, που «αντιπροσωπεύει το κακό». Τα κάστρα ήταν τόσο γερά, ώστε οι παλαιότεροι έλεγαν πως μόνο με προδοσία, με δόλο, υποδουλώθηκαν τελικά στον εχθρό. Η γριά, που ήταν πάντα το στοιχείο του κάστρου, προδίδει, σύμφωνα με την προφορική παράδοση, μια μυστική πόρτα ή την πηγή του νερού όπου οι πειρατές έριχναν δηλητήριο, αναγκάζοντας τους πολιορκημένους να παραδοθούν. Ορισμένοι ισχυρίζονται ακόμη και σήμερα ότι βλέπουν πότε-πότε μια φιγούρα, η οποία είναι, όμως, αποκύημα της οξυμένης φαντασίας.

Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι για πολλούς η παράδοση των κρυμμένων θησαυρών μέσα στο κάστρο. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη παράδοση, δίπλα στο πιθάρι με τους κρυμμένους θησαυρούς υπήρχε ένα πιθάρι με φίδια, για να αποτρέπει την δράση των επίμαχων χρυσοθήρων. Στη χορεία του μύθου και του θρύλου ανάγεται επίσης η χρυσή γουρούνα με τα επτά, άλλοτε δέκα και άλλοτε πάλι δώδεκα χρυσά γουρουνάκια, τα οποία εξάπτουν την φαντασία όσων αναζητούν εναγωνίως αμύθητα κρυμμένα πλούτη. Ένας ακόμη θρύλος που έχει συνδεθεί

αναπόσπαστα με την ιστορική διαδρομή των παλιών κάστρων, αφορά στην ύπαρξη μιας μυστικής διεξόδου, μιας σήραγγας, η οποία δήθεν αποτελούσε σωτήρια οδό διαφυγής για τους κλεισμένους στα κάστρα, ενισχύοντας το αίσθημα της ασφάλειας σε δύσκολους καιρούς.

Υπάρχει ένας θρύλος που λέει πως κάποια βράδια ψίθυροι γεμίζουν τις στοές του Κούλε στο Ηράκλειο. Σύμφωνα με τον θρύλο, είναι οι απελπισμένες συζητήσεις των πρωτοπαλίκαρων και συμβούλων του Δασκαλογιάννη που φυλακίστηκαν μέσα στο κάστρο μετά το ατυχές τέλος της επανάστασης του 1770 και το μαρτυρικό θάνατο του ηγέτη τους στη πλατεία του Μεγάλου Κάστρου.

Κάστρα με την ονομασία “της Ωριάς” εντοπίζονται σε πολλές τοποθεσίες όπου υπήρξε Ελληνισμός. Οι θρύλοι και οι παραδόσεις που διασώζονται μέσω των δημοτικών τραγουδιών, μιλούν για τη θυσία κάποιας ωραίας κόρης. Προτίμησε να αυτοκτονήσει από τα τείχη του κάστρου της για να μην υποστεί τη μανία των Τούρκων κατακτητών. Ειδικότερα για το κάστρο της Ωριάς του Κισδάβου, ερείπια του οποίου σώζονται πάνω από την πηγή της Αφροδίτης σε απότομο βράχο και σε υψόμετρο 213μ., οι θρύλοι και οι παραδόσεις θέλουν το κάστρο να πολεμάει με τους Τούρκους επί 12 έτη. Το κάστρο της Ωριάς έπεσε και αυτό από προδοσία στα χέρια των Τούρκων. Η ωραία βασιλοπούλα έπεσε στο κενό για να μην ατιμαστεί από τον προδότη “Εφιάλτη” που την γύρεψε σαν αντάλλαγμα. Ο θρύλος έλεγε ότι στο απόκρημνο μέρος που έπεσε η βασίλισσα φύτεψε μια ροδιά που έκανε κάθε χρόνο τρία ρόδια. Ο τάφος της είναι στο βράχο, απέναντι εις την πηγή της Αφροδίτης. Πηγαίνει κανείς ως εκεί από ένα μονοπάτι. Καμιά φορά την ακούν να βογκά μέσα από τον τάφο. Και απάνω στον τάφο είναι φυτρωμένη μια ροδιά, που ποτέ δεν πέφτουν τα φύλλα της.

Κάθε χρόνο στα τέλη του Μάη, με την πρωινή δροσιά εμφανίζονται οι «Δροσουλίτες», τα φαντάσματα των νεκρών πολεμιστών του Χατζή Μιχάλη Νταλιάνη που υπερασπίστηκαν το κάστρο Φραγκοκάστέλλο από τους Τούρκους. Εξακόσια παλικάρια πολέμησαν ενάντια σε 8.000 τούρκους. Άντεξαν περισσότερο από μια βδομάδα αλλά στο τέλος χάθηκαν οι 335 από αυτούς, μαζί κι ο αρχηγός τους. Όπως λέει ο θρύλος, τα κορμιά των πολεμιστών του Νταλιάνη έμειναν άταφα, ώσπου δυνατός άνεμος φύσηξε κι έφερε την άμμο από τούς αμμόλοφους της παραλίας "Ορθή Άμμος" και τα σκέπασε. Τις τελευταίες μέρες του Μάη και τις πρώτες του Ιουνίου, ανθρωπόμορφες σκιές εμφανίζονται να προχωράνε ό ένας πίσω από τον άλλο για 10 λεπτά περίπου την ανατολή του ήλιου. Προχωρούν αργά προς το κάστρο και χάνονται στη θάλασσα.

Είναι φυσικό για ένα κάστρο ηλικίας περίπου εφτάμισι αιώνων, όπως το Χλεμούτσι, να δημιουργηθούν διάφορες παραδόσεις και θρύλοι. Ο περισσότερο γνωστός είναι αυτός του βασιλιά Ανήλιαχου. Ο θρύλος διηγείται την ιστορία του βασιλιά της Παλαιόπολης ο οποίος ήταν καταδικασμένος να μην μπορεί να αντικρίσει το φως του ήλιου. Την ίδια εποχή στο κάστρο του Χλεμουτσίου υπήρχε η Ανήλιαχη που ζούσε κι αυτή μόνο στο σκοτάδι. Αφού και οι δύο ήταν υποχρεωμένοι να ακολουθούν έναν ιδιαίτερο τρόπο ζωής, ζώντας κατά την διάρκεια της ημέρας μόνο σε μέρη του κάστρου που δεν έφτανε το φως, αποφάσισαν τελικά να παντρευτούν και να μείνουν μαζί. Ο Ανήλιαχος όταν χρειαζόταν, κυκλοφορούσε από την Παλαιόπολη στο Χλεμούτσι μέσω μιας υπόγειας στοάς. Η ακριβής τοποθεσία της εισόδου της στοάς παραμένει άγνωστη. Η ιστορία του Ανήλιαχου δεν έχει ευχάριστο τέλος. Κάποτε τον πρόλαβε ο ήλιος πριν επιστρέψει στο κάστρο με αποτέλεσμα να πετρώσει.

Το κάστρο των Διδύμων Τειχών του Διδυμοτείχου, συνοδεύεται με θρύλους, όπως αυτός με τις Σαράντα Κάμαρες, που βρίσκονται σε δαιδαλώδη διάταξη μέσα στον βράχο πάνω στον οποίο είναι κτισμένο στο κάστρο και η ύπαρξή τους συνδυάζεται με κρυμμένους βασιλικούς θησαυρούς.

Ένας άλλος θρύλος θέλει, το άπαρτο κάστρο του Διδυμοτείχου να πέφτει στους Τούρκους από "μπαμπεσιά" και την υπεύθυνη "βασιλοπούλα" να πέφτει από τον γωνιακό νοτιοανατολικό πύργο με το άσπρο αλόγο της και να αυτοκτονεί. Και ο άρχοντας πατέρας της, που ήταν έξω από το φρούριο σε κυνήγι όταν άκουσε το μαντάτο της κατάληψης του Διδυμοτείχου, αναφώνησε: "Για να το πιστέψω, πρέπει αυτές οι κότες που μαχειρεύουμε εδώ, να σηκωθούν και να λαλήσουν". Και ως του θαύματος, οι μαχειρεμένες κότες, ζωντάνεψαν.

Οι τοίχοι ακόμη ηχούν από τα βογκητά των φυλακισμένων στα μπουντρούμια των κάστρων. Τα κάστρα ως φυλακές γνώρισαν πολιτικούς κρατούμενους, ποινικά παράνομους, ιδεολογικά διαφωνούντες ή ασθενείς φυλακισμένους όπως οι λεπροί του κάστρου της Σπιναλόγκα. Ο δε Λευκός Πύργος χρησιμοποιήθηκε από τους Γενίτσαρους σαν φυλακή θανατοποινιτών, γι αυτό και ονομαζόταν κόκκινος πύργος από το αίμα των φυλακισμένων.

Οι μύθοι και οι δοξασίες είναι ανεξάντλητοι, όπως άλλωστε και η φαντασία του λαού, που γεννά διαρκώς νέες ιστορίες, όπως τα μυθικά πλούτη που παραμένουν θαμμένα στα έγκατα της γης σε πείσμα των θησαυροθήρων, που ψάχνουν μέχρι σήμερα να τα βρουν. Σε κάθε περίπτωση πάντως, οι προφορικές μαρτυρίες των ντόπιων, που αναζητούν τις ρίζες τους στο μακρινό παρελθόν, ενισχύουν το μυστήριο των παμπάλαιων, ερειπωμένων κάστρων και λοιπών οχυρώσεων, τα οποία ακόμη και σήμερα εξάπτουν τη φαντασία των νεότερων γενεών.

ΤΑ ΚΑΣΤΡΑ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

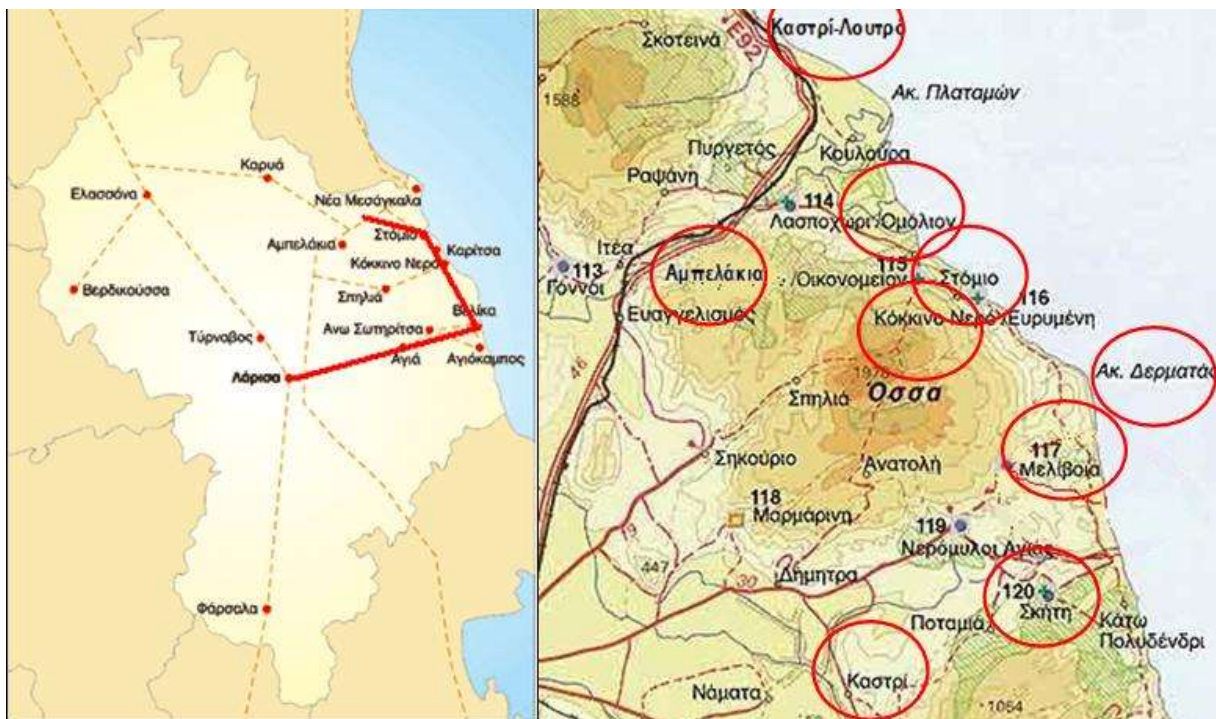
Οι αρχαίες ακροπόλεις, τα τείχη (οχυρώσεις), τα βυζαντινά κάστρα και οι πύργοι, αποτελούν μια κατηγορία μνημείων, που λόγω των συνολικών διαστάσεών τους και των τοποθεσιών, όπου είναι χτισμένα, προκαλούσαν και συνεχίζουν να προκαλούν στον άνθρωπο ένα δέος, έστω και αν σώζονται τμηματικά και αποσπασματικά. Συνοδοιπόροι στις κατά τόπους περιηγήσεις, δεν θα μπορούσαν να απουσιάζουν από το Νομό Λάρισας. Η χρονολόγησή τους από την αρχαία εποχή ως τη βυζαντινή αλλά πολλάκις και με μεταγενέστερες επεμβάσεις.

Μπορούν να χωριστούν σε 3 κατηγορίες: α) αυτά που διαδέχτηκαν τις αρχαίες οχυρωμένες πόλεις, β) εκείνα που κατασκευάστηκαν κατά μήκος κύριων οδικών αρτηριών και περιέκλειαν κυρίως μικρούς οικισμούς της μέσης ή ύστερης βυζαντινής περιόδου και γ) τους μεμονωμένους πύργους. Στο Νομό Λάρισας διασώζονται κάστρα σε Λάρισα, Φάρσαλα, Δαμάσι, Καστρί Αγιάς, Σκήτη, Θεολόγο Μελιβοιάς, Βελίκα, Κόκκινο Νερό, Καστρί-Λουτρό και Αμπελάκια. Ενδεικτικά θα εξετάσουμε κάποια από αυτά:

Ο ΛΟΦΟΣ ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ

Ο γνωστός σήμερα ως λόφος του Φρουρίου Λάρισας αποτέλεσε θέση συνεχούς κατοίκησης και διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο σε όλες τις εποχές αφού είναι το μοναδικό ύψωμα που διαθέτει η πόλη της Λάρισας. Εδώ βρισκόταν στην αρχαία περίοδο η Ακρόπολη, σημαντικοί ναοί, καθώς και το αρχαίο θέατρο, που σώζεται μέχρι σήμερα. Στην ίδια θέση βρισκόταν, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις η ακρόπολη και το θρησκευτικό κέντρο της βυζαντινής πόλης που είχε περιορισθεί σε έκταση σε σχέση με την αρχαία. Σε σωστικές ανασκαφές των τελευταίων χρόνων έχουν αποκαλυφθεί μικρά λείψανα της οχύρωσης, για την οποία είναι γνωστό από τις πηγές ότι ανακαινίστηκε από τον Ιουστινιανό, και περιέκλειε μικρή ένταση γύρω από το λόφο. Τα σωζόμενα τμήματα βρίσκονται στην οδό Λαπιθών, στην οδό Νίκης, στην Κεντρική Πλατεία και στην Πλατεία Νέας Αγοράς. Στην σημερινή ονομασία της περιοχής ως Φρούριο συνέβαλε το εντυπωσιακό κτήριο του μπεζεστενιού, που χρησιμοποιήθηκε μέχρι τα τέλη του 19ου αι. ως οχυρό. Το μπεζεστένι κτίστηκε από τους Οθωμανούς στα τέλη του 15ου αι., στο κεντρικότερο σημείο του λόφου.

Η παραλιακή οδός Λάριδας-Αγιάς-Αγιοκάμπου-Καρίττας-Στομίου-Τεμπών αποτελούσε για αιώνες τη βασική οδό που χρησιμοποιούσαν στις μετακινήσεις τους οι πληθυσμοί που κατοικούσαν στην κεντρική και βόρεια Ελλάδα.

Για πολλούς αιώνες εξυπηρετούσε τις επικοινωνίες της Θεσσαλίας με τη βόρεια Ελλάδα, θεωρούμενη ως κύρια διαδρομή, φέροντας μάλιστα και τον χαρακτηρισμό δημόσια λεωφόρος στο Βυζάντιο. Από την αρχαιότητα, πολλοί στρατοί πέρασαν από τον παραλιακό δρόμο, επειδή στο στενό πέρασμα των Τεμπών ήταν πολύ εύκολο να απειληθούν, ακόμη και από μικρή ομάδα ληστών.

Τη στρατηγική σημασία της διαδρομής από την αρχαιότητα φανερώνει η ύπαρξη πλήθους φρουρίων, όπως αυτά στο Καστρί-Λουτρό, Ομόλιο, Στόμιο, Κόκκινο Νερό, Βίγλα του Δερματά, Βελίκα, Σκιαθά Αγιοκάμπου και Σκήτη. Πολλά από αυτά παρουσιάζουν επισκευές διαφορετικών περιόδων και δείχνουν τη συνεχή μέριμνα επισκευής τους, κυρίως εκ μέρους των βυζαντινών αυτοκρατόρων, ώστε να κρατηθεί ο δρόμος ανοιχτός και ασφαλής και να προφυλάσσονται επίσης οι ντόπιοι πληθυσμοί από τους επιδρομείς.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΒΕΛΙΚΑΣ

Σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές κτίστηκε την πρώτη βυζαντινή περίοδο. Είναι το μεγαλύτερο της περιοχής και ξεχωρίζει για το σχήμα του που είναι πολυγωνικό. Στο εσωτερικό του σώζονται ερείπια βυζαντινού οικισμού. Το κάστρο είναι κτισμένο στην οχυρωματική γραμμή των Βυζαντινών, που μέσω Στομίου συνέδεε τη Λάρισα με τη Θεσσαλονίκη και το Βόλο, παρακάμπτοντας τα Στενά των Τεμπών.

Σε πρόσφατο καθαρισμό των τειχών αναδείχθηκε οχύρωση έκτασης 25 στρεμμάτων, κτισμένης κατά το μεγαλύτερο μέρος στην παλαιοχριστιανική περίοδο. Στην ίδια περίοδο τοποθετούνται και τα κτίσματα που σώζονται στο εσωτερικό του κάστρου.

Τα τείχη είναι κτισμένα με μεσαίου μεγέθους λίθους συνδεδεμένους ακανόνιστα με ισχυρό ασβεστοκονίαμα και έχουν πλάτος 2μ. Καλύτερα διατηρείται η ανατολική και νότια πλευρά με μέγιστο ύψος 3μ. Στη βάση των τειχών διατηρούνται μικρά τμήματα από ορθογώνιους κατεργασμένους λίθους που σχηματίζουν κανονικές σειρές και σε μερικά σημεία ακολουθούν διαφορετική κατεύθυνση από το κυρίως τείχος.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΙ ΑΓΙΑΣ

Το βυζαντινό αυτό κάστρο λέγεται ότι κτίστηκε πάνω στα θεμέλια της ακρόπολης της αρχαίας πόλης Κερκίνειο. Τη σημερινή του μορφή την απέκτησε κατά τον 11ο – 13ο αιώνα. Η οχύρωση περιλαμβάνει τον εξωτερικό περίβολο και δύο εγκάρσιους εσωτερικούς περιβόλους. Ο εξωτερικός περίβολος ενισχύεται από τετράγωνους, κυκλικούς και τριγωνικούς πύργους. Στον πρώτο περίβολο σώζεται και ο ναός του Αγίου Γεωργίου που ιδρύθηκε τον 12ο αιώνα. Το κάστρο λόγω της θέσης του είχε μεγάλη στρατηγική σημασία στα βυζαντινά χρόνια, διότι εξασφάλιζε τον έλεγχο του κάμπου της Λάρισας, την είσοδο στην πεδιάδα της Αγιάς και τον δρόμο προς Κανάλια και Βόλο.

ΚΑΣΤΡΟ ΣΚΗΤΗΣ ΑΓΙΑΣ

Αμέσως μετά το χωριό Σκήτη πάνω σε έναν απότομο και υψηλό λόφο σχηματίζεται ένα πλάτωμα όπου διατηρούνται τείχη σε μήκος περίπου δύο χιλιομέτρων, υπολείμματα πύργων, τα ερείπια μιας δεξαμενής, ερείπια κτισμάτων. Το σωζόμενο ύψος στα τείχη φτάνει τα 3 μ., ενώ ένας τετράγωνος πύργος στη νότια πλευρά έχει ύψος 6 μ. περίπου. Τα ερείπια αυτά ανήκουν σε κάποια μεσαιωνική οχυρωμένη πόλη η οποία δέσποζε στη νοτιοδυτική πλευρά του Κισδάβου και στη βόρεια του Μαυροβουνίου και έλεγχε τον δρόμο που οδηγούσε από τον Αγιόκαμπο στη Λάρισα. Σημαντικό λόγω της θέσης, του μεγέθους και των οικιστικών λειψάνων που διασώζει. Εδώ τοποθετείται η βυζαντινή Κενταυρόπολη, τα τείχη της οποίας επισκεύασε ο Ιουστινιανός, μαζί με εκείνα των Ευρυμενών.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΙΟΥ

Το Κάστρο του Δαμασίου είναι ένα από τα μεγαλύτερα βυζαντινά κάστρα της Θεσσαλίας και ένα από τα καλύτερα διατηρημένα κάστρα στο Ν. Λάρισας, που βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του χωριού πάνω σε δυσπρόσιτο λόφο. Ήταν κτισμένο σε μια προνομιακή τοποθεσία από όπου του επέτρεπε να ελέγχει το πέρασμα Ρεβένι προς τη Θεσσαλική πεδιάδα. Το τείχος αποτελείται από μικρές ακανόνιστες πέτρες που συνδέονται με κονίαμα και συχνή είναι η χρήση μικρών τμημάτων κεραμιδιών.

Σε αυτό συναντάει κανείς και τα τρία βασικά στοιχεία των βυζαντινών κάστρων: 1) τον πρώτο περίβολο, που αποτελεί τον μεγαλύτερο χώρο, 2) τον δεύτερο περίβολο και 3) τον τρίτο περίβολο, που αποτελεί την ακρόπολη. Στη βόρεια πλευρά σώζονται αρχαίοι δόμοι που μαρτυρούν ότι κατά την αρχαιότητα υπήρχε τείχος. Κατά μήκος του περιβόλου υψώνονται ημικυκλικοί και ορθογώνιοι πύργοι, ενώ στο εσωτερικό του σώζονται ερείπια κτισμάτων. Η περίμετρος του περιβόλου υπολογίζεται σε 1.300 μ. περίπου. Κατά μήκος του περιβόλου υψώνονται ημικυκλικοί και ορθογώνιοι πύργοι ενώ στο εσωτερικό τους σώζονται κτίσματα σε ερειπιώδη κατάσταση. Σήμερα σώζεται ένα τμήμα διπλών τειχών και του φυλακίου του.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΩΝ ΦΑΡΣΑΛΩΝ

Η πόλη Φάρσαλος περιβάλλονταν από ισχυρά τείχη, τα οποία άρχιζαν από την Ακρόπολη- σημερινός Προφήτης Ηλίας και κατέληγε στα βόρεια κράσπεδα της πόλης. Χρονολογούνται από τα τέλη 6ου-αρχές 4ου αιώνα π.χ. (Πολυγωνικοί ογκόλιθοι) Επιδιορθώθηκαν στα μέσα 4ου αιώνα π.χ. (Τετραγωνισμένοι λίθοι). Μετέπειτα πάνω τους προστέθηκε μια Βυζαντινή πλινθόκτιστη κατασκευή πιθανώς επί Ιουστινιανού- 6ος αιώνας μ.χ.

Η Ακρόπολη έχει μήκος 500 μέτρα περίπου και μέγιστο πλάτος 60 μέτρα σε υψόμετρο 250 μέτρων. Η πύλη της Ακρόπολης βρισκόταν στη βόρεια πλευρά, σε σημείο όπου τα κυκλώπεια τείχη σώζονται σε καλή κατάσταση, ενώ άλλες δυο πύλες βρισκόνταν χαμηλότερα. Κοντά στη νότια πύλη διακρίνεται δεξαμενή νερού.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΩΡΙΑΣ

Στο μέσον των Τεμπιών από την πλευρά του Κισιάβου και πάνω από την πηγή της Αφροδίτης βρίσκεται το κάστρο της Ωριάς. Οι Αρχαίοι Έλληνες είχαν οχυρώσει το πιο στενό μέρος της κοιλάδας για την αντιμετώπιση των εισβολέων από βορρά. Από διάφορα ιστορικά γεγονότα αποδεικνύεται ότι το κάστρο ήταν αδιαπέραστο και αποτελούσε την Ακρόπολη, το μάτι του αμυντικού συγκροτήματος, επιβλέποντας όλη την περιοχή των Τεμπιών.

Τα τείχη έφθαναν ως την άκρη του ποταμού, τα οποία καταστράφηκαν με την διάνοιξη του δρόμου. Μέρος του κάστρου σώζεται σήμερα. Χαρακτηριστικό του είναι ο διώροφος πύργος ο οποίος είχε αμυντικό κυρίως χαρακτήρα. Οι δύο περίβολοι που βρίσκονταν σε διαφορετικά επίπεδα αποτελούσαν το αμυντικό σύστημα του κάστρου. Ενώ, ο άνω περίβολος στην κορυφή του βράχου είχε την εποπτεία της διάβασης.

Η ιστορία του κάστρου έχει συνδεθεί με πολλούς τοπικούς θρύλους. Το όνομα της Ωριάς, κατά τον θρύλο, προέρχεται από την κόρη του φρουράρχου, που ως λέγεται, ήταν σπάνιας ομορφιάς. Με την εισβολή των Τούρκων, ο πατέρας της την έκλεισε εντός του φρουρίου, η άλωση του οποίου έγινε μετά από πολύ καιρό από έναν Τούρκο μεταμφιεσμένο σε μοναχό. Όταν η Ωραία κατάλαβε την απάτη, έπεσε από το βράχο και σκοτώθηκε.

Ο τάφος της λέγεται ότι είναι ακριβώς κάτω από το κάστρο, στην καμπούρα ενός βράχου πάνω από τον αυτοκινητόδρομο.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΑΜΩΝΑ

Το Κάστρο ήταν χτισμένο στη θέση της αρχαίας Ηράκλειας (ή Ηράκλειο). Κτίστηκε από Λομβαρδούς Σταυροφόρους το 1204 και εξυπηρετούσε τον έλεγχο του περάσματος από τη Μακεδονία στη Θεσσαλία. Μετά την κατάληψή του από τους Βυζαντινούς, το 14ο αιώνα το κατέλαβαν οι Τούρκοι. Το 1770 καταλήφθηκε για μικρό χρονικό διάστημα από τους Έλληνες, όπως και το 1825 και 1878. Βομβαρδίστηκε από τον πλοίαρχο Σαχτούρη το 1897 και από τότε εγκαταλείφθηκε από τους Τούρκους. Το 1941 το Κάστρο χρησιμοποιήθηκε ως οχυρό των Νεοζηλανδών, οι οποίοι σκόπευαν να καθυστερήσουν την κάθοδο των Ναζί προς τη Θεσσαλία.

Το κάστρο βρίσκεται σε μικρή απόσταση από την κωμόπολη του Πλαταμώνα και στους νοτιοανατολικούς πρόποδες του Ολύμπου. Σ' αυτό συναντάμε τα 3 βασικά χαρακτηριστικά των μεσαιωνικών φρουρίων: τον πρώτο περίβολο, το δεύτερο περίβολο που αποτελεί και την ακρόπολη και τον κεντρικό πύργο. Ο εξωτερικός τοίχος του κάστρου έχει σχήμα πολυγωνικό.

Το κάστρο του Πλαταμώνα κρατούσε τα κλειδιά του μοναδικού ζωτικού και ασφαλούς περάσματος από τη Θεσσαλία στη Μακεδονία. Το ότι το Κάστρο δεν καταστράφηκε από τους Τούρκους φαίνεται να οφείλεται στη στρατηγική σημασία του. Δεν υπάρχει κατακτητής που να πέρασε από δω και να μην πολέμησε με πείσμα για την κυριαρχία αυτού του κάστρου. Σήμερα το κάστρο διατηρεί την πολυγωνικού σχήματος τείχισή του, που ενισχύεται από οκτώ τετράπλευρους πύργους. Στη νοτιοδυτική του πλευρά βρίσκεται η Ακρόπολη, με χωριστή τείχιση και σ' αυτήν προστέθηκε αργότερα ακροπύργιο οκταγωνικού σχήματος. Ανασκαφικές έρευνες ανακάλυψαν ως τώρα τα ερείπια δυο ναών, καθώς και οικιών. Οι δρόμοι ήταν λιθόστρωτοι, ενώ πλακόστρωτες αυλές πλακίσινων την είσοδο των κατοικιών. Μέσα στο κάστρο συναντάμε επίσης δεξαμενές, φούρνους, αποθήκες, στάβλους, σιδηρουργείο, κεραμοποιείο, κ.λ.π

ΦΡΑΓΚΙΚΑ ΚΑΣΤΡΑ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ. Σε μικρογραφία η Ελλάδα ολόκληρη. Γνώρισε κτηνώδεις επιδρομές, ορκισμένους ανθέλληνες κατακτητές και κατάφερε να διατηρήσει την ελληνικότητα της μέσα από τα ιστορικά μνημεία και τη λαϊκή της παράδοση. Ένα μουσείο ολόκληρο. Άπαρτες, θρυλικές ακροπόλεις, μεσαιωνικά κάστρα και φράγκικα κατάλοιπα, νεκρές βυζαντινές πολιτείες και αμέτρητα ιστορικά ενθυμήματα ανάμεσα στις αναμφισβήτητα πανέμορφες φυσικές εναλλαγές του τοπίου. Όμως η Πελοπόννησος, ο Μοριάς, κατά το μεσαίωνα –εποχή της φράγκικης κυριαρχίας– αλλά και κατά την τουρκοκρατία αργότερα, πέρα από τον αμύθητο πλούτο των ιστορικών – αρχαιολογικών της χώρων, διαθέτει κι ενός άλλου είδους μνημειακούς χώρους – κομμάτι κι αυτοί της ελληνικής ιστορίας. Μεσαιωνικά κάστρα και φράγκικα κτίσματα στην πελοποννησιακή γη περιμένουν τον επισκέπτη και, αν και παραμελημένα, εντελώς ασυντήρητα, πολλές φορές μάλιστα ετοιμόρροπα σηματοδοτούν τις επιρροές αλλά και την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής, της πολεμικής τέχνης και του πολιτισμού μας.

Ο Μοριάς πέρασε στα χέρια των Φράγκων μετά την πρώτη άλωση της Κωνσταντινούπολης (1204). Μόνο ελληνικό προπύργιο η δυσπρόρητη Μονεμβασιά, ενώ οι Βενετοί κατείχαν τα οχυρά της Μεθώνης και της Κορώνης. Ο Γουλιέλμος Σαμπλίτης χρίστηκε ηγεμόνας του λεγόμενου πριγκιπάτου της Αχαΐας μετά από συμφωνία με τον Γοδεφρείδο Βιλλεαρδουίνο που τον διαδέχτηκε, μια συμφωνία που επικυρώθηκε στο φράγκικο στρατόπεδο του Ναυπλίου από τον τότε Βασιλέα της Θεσσαλονίκης Βονιφάτιο και με την αναγνώριση βέβαια του πάπα Ιννοκέντιου Γ'. Το πριγκιπάτο διαιρέθηκε σε 12 λαϊκές βαρονίες για τους βαρόνους της Φλάνδρας, της Βουργουνδίας, της Γαλλίας και σε 7 κληρικές. Το Άργος και το Ναύπλιο δόθηκαν τιμάρια στον Ότι ντε λα Ρος, κύριο των Αθηνών. Το πριγκιπάτο γνώρισε ακμή επί Γοδεφρείδου Β' Βιλλεαρδουίνου, που έχτισε το κάστρο Χλεμούτσι στη Γλαρέντζα και θεωρήθηκε ο ισχυρότερος ηγεμόνας καθώς κι επί Γουλιέλμου Β' Βιλλεαρδουίνου, που υπέταξε μετά τριετή πολιορκία τη Μονεμβασιά αλλά και τη χώρα των Τσακίωνων και των Μελιγγίων, έχτισε φρούρια και ίδρυσε νομισματοκοπείο.

Σύντομα όμως οι φράγκικες κτήσεις στο Μοριά πέρασαν στα χέρια των Καντακουζηνών και στη συνέχεια των Παλαιολόγων. Μέχρι το 1430 είχε εκλείψει και το τελευταίο ίχνος φράγκικης κυριαρχίας. Κι έτσι, το πριγκιπάτο της Αχαΐας, ως Δεσποτάτο του Μορέως πλέον, γνώρισε στα χέρια των Δεσποτών του Μυστρά τη δόξα του Βυζαντινού λυκόφωτος. Έγινε το πνευματικό και καλλιτεχνικό κέντρο των μεσαιωνικών ελληνικών χρόνων. Εκεί έζησε ο Πλήθων ο Γεμιστός, εκεί χτίστηκαν τα τείχη, τα παλάτια, οι περίτεχνοι ναοί, μνημεία ανυπέβλητα βυζαντινής τέχνης... Την περίοδο αυτή χτίστηκαν στην Πελοπόννησο κάστρα απόρθητα, θαύματα στρατηγικής με άπαρτους πύργους και πολεμίστρες, φόβος και τρόμος για κάθε πειρατή κι επιδρομέα. Κτίσματα επιβλητικά, ογκώδη. Άλλα

σώζονται, ανέπαφα στο χρόνο, κι άλλων τα ίχνη μόνο των ερειπίων μας αφήνουν να συμπεράνουμε τη θέση, τις διαστάσεις και τη χρησιμότητα τους. Ας περιδιαβούμε τα πέτρινα δρομάκια των οχυρώσεων κι ας ανεβούμε τις σκάλες των τειχίων και των περίτεχνων λειτουργικών κτισμάτων, εκείνα τα δρομάκια κι εκείνες τις σκάλες που ανέβηκαν ηγεμόνες και Δεσπότες, Βιλλεαρδουίνοι, Καντακουζηνοί και Παλαιολόγοι...

ΑΡΓΟΛΙΔΑ

ΠΑΛΑΜΗΔΙ ΝΑΥΤΠΛΙΟΥ: Χιλιотραγουδισμένο κάστρο που στεφανώνει την πόλη από τον απότομο ομώνυμο βράχο. Έργο των Βενετών και της κυριαρχίας τους στην πόλη επί Φραγκίσκου Μοροζίνη, (1686) άλλωστε το «λιοντάρι του Αγίου Μάρκου» εντοιχισμένο σε πολλά σημεία, έμβλημα της άλλοτε θαλασσοκρατείας, δεν αφήνει αμφιβολίες.

Τα 857 απότομα σκαλοπάτια, λαξεμένα στο βράχο, θα σας κουράσουν στην ανάβαση, όμως η θέα από ψηλά, μέσα από τις καμάρες θα σας ανταμείψει. Στην κορυφή του λόφου, θα δείτε ερείπια αρχαίων οχυρών και στο ψηλότερο σημείο του κάστρου, που θεωρείτο απόρθητο, το ιστορικό εκκλησάκι του Αγίου Ανδρέα της εποχής των Βενετών.

Το 1822 «τ' Αναπλιού το Παλαμήδι» μετά από πολύμηνη πολιορκία έπεσε στα χέρια των επαναστατών του Μοριά και η πτώση του εξέπληξε τους πάντες. Δείτε ανάμεσα στα κελιά των φυλακών επί Όθωνος, και αυτό που φυλακίστηκε από τους... «φιλέλληνες» ο Κολοκοτρώνης.

ΑΚΡΟΝΑΥΤΠΛΙΑ: Στην άκρη του βράχου της χερσονήσου, στα πόδια του Παλαμηδιού, επικοινωνούσε μαζί του με μυστικό πέρασμα. Χτισμένη σε τρία επίπεδα διατηρεί ερείπια κτισμάτων διαφόρων εποχών και κατακτητών. Θα δείτε ερείπια ελληνικού κάστρου αρχαίας ακρόπολης και το «κάστρο των Ελλήνων», βυζαντινό κατάλοιπο πάνω σε μυκηναϊκό κτίσμα. Δυτικά το «Κάστρο των Φράγκων», έργο των Γάλλων δουκών Ντε Λα Ρος με πυροβολεία κι επάλξεις, ενώ δεν υπάρχει ίχνος από το Ενετικό κάστρο «φρούριο Τόρο» γιατί στα ερείπια του χτίστηκε ξενοδοχείο(!!!). Στις οχυρώσεις των Ενετών ανάγλυφα του Αγίου Μάρκου, ο προμαχώνας του Γκριμάνι (1706) και το οχυρό του Ντανιέλ Ντολφίν (1701). Από την παλιά πόλη του Ναυπλίου ανηφορικός ασφαλτοστρωμένος δρόμος οδηγεί στην Ακροναυπλία, ενώ παραλιακός δρόμος φτάνει μέχρι το εκκλησάκι της Παναχίας.

ΜΠΟΥΡΤΖΙ: Οχυρωμένο ξερωνήσι-φρούριο στην είσοδο του λιμανιού του Ναυπλίου. Επί Βενετών το ένωνε με την Ακροναυπλία αλυσίδα που έφραζε την είσοδο στο λιμάνι για τ' ανεπιθύμητα καράβια. Οχυρώθηκε το 1471 από τους Βενετούς κι είχε ιδιαίτερη στρατηγική σημασία, ενώ οι Τούρκοι αργότερα συμπλήρωσαν την οχύρωση. Υπήρξε κατοικία των δημίων του Παλαμηδιού κι αργότερα λειτούργησε ως ξενοδοχείο. Σήμερα είναι επισκέψιμο με βενζινάκατο, αλλά παραμένει ασυντμήτο, και γίνεται καθημερινά ένας σωρός από πέτρες...

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΛΟΦΟΥ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ στην περιοχή του Άργους με ενετικές και φράγκικες μεσαιωνικές προσθήκες (13ου και 15ου αι.) στην αρχαία ακρόπολη με τα πελασγικά τείχη, καθώς και τα ερείπια ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ στο νησάκι ΡΟΜΒΗ κοντά στο Τολό, που είναι κι αυτό επισκέψιμο με βενζινάκατο, αποτελούν τα σημαντικότερα μεσαιωνικά κτίσματα στην περιοχή της Αργολίδας.

ΑΡΚΑΔΙΑ

ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΩΡΙΑΣ ή του Ξερόκαμπου, κοντά στον Άγιο Πέτρο και το Άστρος Κυνουρίας. Κατά την παράδοση ανήκε σε γενναία και όμορφη φράγκισσα αρχόντισσα που πολέμησε τους Τούρκους δώδεκα χρόνια και που μονάχα με δόλο κατόρθωσαν να το κουρσέψουν. Άλλωστε το δημοτικό τραγούδι τα διηγείται λεπτομερέστατα. Σήμερα, χάρις στην ιδιαίτερη μέριμνα(!!!), σώζονται μονάχα λείψανα του οχυρωματικού περιβόλου, των πυλών κι ενός πύργου.

ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΚΑΡΥΤΑΙΝΑΣ. Από τα εντυπωσιακότερα της Πελοποννήσου. Χτισμένο από τον Ούγκο Ντε Μπρυγιέρ (1245) κι ονομάστηκε «Τολέδο της Ελλάδας» δείγμα χαρακτηριστικό γαλλικής αρχιτεκτονικής. Από τον Γάλλο φρούραρχο το εξαγόρασε ο Ανδρόνικος Παλαιολόγος (1320) οπότε χτίστηκαν βυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια. Κατόπιν πέρασε για λίγο στους Τούρκους, στους Ενετούς και πάλι στους Τούρκους μέχρι την επανάσταση οπότε έγινε ορμητήριο του Κολοκοτρώνη που δεν κατάφερε μήτε ο Ιμπραήμ να το προσβάλει. Το εσωτερικό του κάστρου της Καρύταινας είναι ερειπωμένο ενώ εξωτερικά διατηρείται η οχυρωματική γραμμή του. Ανηφορικό μονοπάτι μέσα από τα καλντερίμια της Καρύταινας θα σας οδηγήσει σ' αυτό. Δείτε το βυζαντινό καμπαναριό της Ζωοδόχου Πηγής (14ου αι.).

ΤΟ ΦΡΑΓΚΙΚΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΑΚΟΒΑΣ ανάμεσα στα χωριά Βυζίκι και Γαλατάς, κοντά στα Τρόπαια (13ου αι.) αποτέλεσε έδρα φράγκικης βαρονίας. Σώζονται λείψανα εξωτερικών τειχών και μερικοί πύργοι.

ΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ ΦΡΑΓΚΙΚΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ στο Λιοντάρι Μεγαλόπολης (φράγκικη βαρονία «Βελιγοστή»), τα κατάλοιπα **ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ** στην κορυφή λόφου στο Παράλιο Άστρος και υπολείμματα τειχών μπροστά στην εκκλησία της Επισκοπής Τεγέας, συμπληρώνουν ότι σώζεται σήμερα από την έντονη παρουσία της φραγκοκρατίας στην περιοχή της Αρκαδίας.

ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ: Επιβλητικά ερείπια μεσαιωνικού κάστρου πάνω από την πόλη, χτισμένο με υλικό από πρωτοχριστιανικά αλλά και αρχαιολογικά κτίσματα, ενσωματωμένα οικοδομικά μέλη ναών που χρησιμοποιήθηκαν και στις πολλές κατά καιρούς επισκευές. Ο περίβολος σχήματος ακανόνιστου τριγώνου, έχει στα Δ μεγάλο στρογγυλό πύργο και ιδιαίτερη οχύρωση. Το φρούριο άλλοτε περιέτρεχε τάφος. Σήμερα προσφέρει πανοραμική θέα στην πόλη της Πάτρας και το λιμάνι.

ΚΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΡΙΟ («Καστέλλι του Μοριά» ή Νεόκαστρο): Αρχικά το έχτισε ο σουλτάνος Βαγιαζίτ ο Β' για να ελέγχει τον Κορινθιακό, γκρεμίστηκε από τους ιππότες της Μάλτας (1603) κι επισκευάστηκε από τους Βενετούς (1713). Οχυρό απόρθητο άλλοτε με 60 κανόνια, σε σχήμα ισοσκελούς τριγώνου, με πύργους και φαρδιά τάφο με θαλασινό νερό. Μαζί με το ανάλογο του Αντιρίου απέναντι, θεωρούνταν οι «σιαχόνες του Κορινθιακού».

ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΩΡΙΑΣ (Καλαβρύτων): Χτισμένο στη φραγκοκρατία από τους βαρόνους Ντυρναί, έχει ενσωματωμένους λίθους και αρχιτεκτονικά μέλη από προχριστιανικά οικοδομήματα. Από εδώ έπεσε κατά την παράδοση η Αικατερίνη η Παλαιολογίνα, κόρη του Βαρόνου της Χαλανδρίτσας για ν' αποφύγει την ατίμωση των Τούρκων (1463). Θα δείτε ερείπια κτισμάτων, κολυμβήθρα, την πλάκα της βασίλισσας και την ντάπια.

ΚΑΣΤΡΟ ΣΑΝΤΑΜΕΡΙΟΥ: Στην περιοχή της Κάτω Αχαΐας στο ομώνυμο χωριό σώζονται λείψανα του φράγκικου κάστρου που έχτισε στα 1311 ο Νικόλαος Β' Σεν Ομέρ, στην κορυφή του λόφου. Εδώ πέθανε στα 1429 η γυναίκα του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου Θεοδώρα. Σε κοντινή απόσταση το **ΦΡΑΓΚΙΚΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΑΡΛΑΣ** (ερείπια σήμερα) κοντά στο Ελατοχώρι.

ΚΑΣΤΡΟ ΧΑΛΑΝΔΡΙΤΣΑΣ: Άλλοτε έδρα βαρονίας, ΝΑ της Πάτρας, σώζονται ερείπια φράγκικου κάστρου και μεγάλου τετράγωνου πύργου. Η εγκατάλειψη κι εδώ ολοφάνερη. Στις εκκλησίες του χωριού φανερή η φράγκικη επίδραση.

Με τα ερείπια του μεσαιωνικού κάστρου στην ακρόπολη της αρχαίας Κυναίθης, κοντά στα Καλάβρυτα, συμπληρώνεται ο αριθμός των φράγκικων κτισμάτων στην Αχαΐα.

ΗΛΕΙΑ

ΚΑΣΤΡΟ ΧΛΕΜΟΥΤΣΙ: Χτίστηκε από τον Γοδεφρείγο Α' Βιλλεαρδουίνο (1220), παραφθορά του αρχαίου ονόματος Χελωνάτα, και θεωρήθηκε το ωραιότερο γνήσιο παράδειγμα Γαλλικής αρχιτεκτονικής του 13ου αι. στην Ελλάδα. Από Φράγκους

και Βενετούς πήρε διάφορα ονόματα. Λόγω της προνομιακής θέσεως, δέσποζε όχι μόνο του κάμπου της Γλαρέντζας (Κυλλήνη) αλλά έδινε δυνατότητα ελέγχου των απέναντι νησιών και της Αιτωλοακαρνανίας. Απρόσιτο και ισχυρό οχυρό για την ατείχιστη Ανδραβίδα, πρωτεύουσα του πριγκιπάτου του Μορέως, το σπουδαιότερο κι επιβλητικότερο όλων και το καλύτερα διατηρημένο σήμερα. Εδώ λειτούργησε νομισματοκοπείο που έκοβε τα τορνέζικα νομίσματα. Περιλαμβάνει δύο οχυρωματικούς περιβόλους (εξωτερική κι εσωτερική σειρά τείχους με εξαγωγικό σχήμα). Θολωτές αίθουσες, ίχνη εστιών, μεγάλη αίθουσα υποδοχής, δεξαμενές νερού, παρεκκλήσιο. Παρά τις καταστροφές, διατηρεί την ατμόσφαιρα των ημερών αίγλης που γνώρισε. Γίνονται εργασίες αναστύλωσης.

ΠΟΝΤΙΚΟΚΑΣΤΡΟ ΚΑΤΑΚΩΛΟΥ στον όρμο του Αγίου Ανδρέα, χτισμένο πάνω στην ακρόπολη της αρχαίας Φειάς από τους βυζαντινούς αρχικά, ανοικοδομήθηκε από τους Φράγκους (13ος αι.) κι ονομάστηκε Μπο Βουάρ ή Μπελ Βεντέρε, αποτέλεσε ισχυρό φρούριο των Βιλλεαρδουίνων. Για την οικοδόμηση του χρησιμοποιήθηκαν λείψανα αρχαιοελληνικών κτισμάτων, ενώ σήμερα λόγω των πολλών καταστροφών θα δείτε μόνο μέρος των οχυρώσεων.

Τα λείψανα του **ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΩΛΕΝΗΣ**, έδρας Λατίνου Επισκόπου στη φραγκοκρατία, ο μισοκατεστραμμένος τα τελευταία χρόνια πύργος της παραλίας του ΚΑΪΑΦΑ, τα μοναστήρια της Φραγκαβίλας και του Φραγκαπηδήματος, τα ερείπια της **ΦΡΑΓΚΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ** Αγίας Σοφίας στην Ανδραβίδα (1230) όπου στέφονταν οι διάδοχοι του πριγκιπάτου, το μοναστήρι της **ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΒΛΑΧΕΡΝΑΣ** στην Κυλλήνη που αποπερατώθηκε από τους Φράγκους τα μεσαιωνικά ερείπια στην παραλία Κουνουπελίου, τα ερείπια της Γλαρέντζας που εξαχόρασε και κατέκαυσε ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος για λόγους στρατηγικούς και ο εντυπωσιακός **ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΙΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ ΣΚΑΦΙΔΙΑΣ**, στον περίβολο της μονής, αποτελούν ότι απέμεινε από την έντονη παρουσία Φράγκων και Βενετών στην Ηλεία. Πριν 15-20 χρόνια μία υπερχείλιση του Αλφειού κατέστρεψε κι εξαφάνισε μαζί με το ιστορικό εκκλησάκι του Σωτήρος και τα ερείπια παλιού φράγκικου τελωνείου στην εκβολή του ποταμού κοντά στο αρχαίο και το σημερινό Επιτάλιο (Αγουλινίτσα).

ΚΟΡΙΝΘΙΑ

ΑΚΡΟΚΟΡΙΝΘΟΣ: Σε βραχόβουνο ύψους 575 μ. πάνω από την πόλη, αποτελούσε πάντα την οχυρωμένη ακρόπολη της Κορίνθου. Το μεγαλύτερο και παλιότερο κάστρο του Μοριά, χτισμένο αυτό και η οχύρωση του που διατηρεί τον φραγκοβυζαντινό κι ενετικό χαρακτήρα, πάνω σε ανάλογο κάστρο και οχύρωση της αρχαιότητας. Στα μεσαιωνικά τείχη υπάρχουν και τούρκικες προσθήκες.

Σύγχρονος δρόμος φτάνει μέχρι την είσοδο του Ακροκόρινθου στα Δ, το πιο βατό μέρος με τριπλό τείχος και τρεις πύλες που οδηγούν στο μεγάλο πλάτωμα. Στα 1210 ο Λέων Σγουρός αυτοκτόνησε πέφτοντας έφιππος από τα τείχη προκειμένου να μην πέσει στα χέρια των Φράγκων που με μικρά ενετικά διαλείμματα κατείχαν το φρούριο μέχρι το 1460 οπότε έπεσε στα χέρια των Τούρκων. Το κάστρο εκατοικείτο μέχρι το τέλος της τουρκοκρατίας. Σήμερα έχει ανάγκη ιδιαίτερης μέριμνας και υποστυλωτικών εργασιών.

Στην περιοχή της Κορινθίας δείτε ακόμη ερείπια μεσαιωνικών οικοδομημάτων και τείχους στην περιοχή του αρχαίου Φλοιούντα στην Νεμέα, ερειπωμένη φράγκικη εκκλησία, τμήματα του πυλώνα φράγκικου μοναστηριού και λείψανα **ΦΡΑΓΚΙΚΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ** στην περιοχή της Στυμφαλίας, ενώ από το περίφημο Εξαμίλειον τείχος δεν σώζονται ίχνη.

ΛΑΚΩΝΙΑ

ΚΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ: Χτίστηκε από τον Γουλιέλμο Β' Βιλλεαρδουίνο στην κορυφή του λόφου της βυζαντινής κατροπολιτείας το 1249 και μετά τη μάχη της Πελαγονίας έπεσε στα χέρια των βυζαντινών για να χτιστεί εκεί ο Μυστράς, πρωτεύουσα του Δεσποτάτου. Μετά από δύσκολη ανάβαση μισής ώρας ανάμεσα από περίτεχνες βυζαντινές εκκλησίες, ερείπια ανακτόρων και αρχοντικών, θα φτάσετε στο κάστρο όπου σώζονται τμήματα τειχών, περιβόλου, κυκλικού προμαχώνα, δεξαμενών και φράγκικου πύργου. Οι οχυρωμένες πύλες, του «Αναπλιού» και της Μονομπασιάς» οδηγούν στις ανάλογες κατευθύνσεις. Στη νεκρή πολιτεία, γίνονται με αργούς «φυσικά» ρυθμούς, εργασίες αναστυλώσεως.

ΚΑΣΤΡΟ ΓΕΡΑΚΙΟΥ: Σε ύψος 400 μ. στους πρόποδες του Πάρνωννα το κάστρο χτίστηκε το 1209 από τον Γκι Ντε Ντιβελέ, έδρα βαρονίας που επόπτευε την Τσακωνία. Ήταν ενδιάμεσος σταθμός για την επικοινωνία με φωτιές ανάμεσα στα κάστρα του Μυστρά και της Μονεμβασιάς. Μεγαλύτερο από τα προηγούμενα, ακανόνιστου σχήματος με πύργους εξώστες και δεξαμενές νερού, σήμερα θα βρείτε μοναχά ερείπια των τειχών και σε καλή κατάσταση δύο αξιολογότετες βυζαντινές εκκλησίες 11ου και 12ου αι. προ φραγκικής περιόδου.

ΚΑΣΤΡΟ «ΜΕΓΑΛΗΣ ΜΑΝΗΣ»: Στην περιοχή του Γερολιμένα κοντά στη θέση Πόρτο Κάχιο θα δείτε λείψανα του περίφημου κάστρου της Μάινης που χτίστηκε το 1250 από τους Φράγκους προκειμένου να ελέγχουν από την περίοπτη θέση του ολόκληρη τη Μάνη. Σε μικρή απόσταση στον όρμο του Μέζαπου ερείπια φράγκικης οχύρωσης (13ου αι.) συναποτελούν το συγκρότημα του κάστρου της

Μαίνης που παραδόθηκε μαζί με άλλα στους βυζαντινούς το 1262 προκειμένου να εξαγορασθεί ο Φράγκος ηγεμόνας.

ΚΑΣΤΡΟ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ: Στην κορυφή του θεόρατου και ιδιόμορφου σε σχήμα βράχου της μεσαιωνικής - βυζαντινής κι ενετικής, σιωπηλής, καστροπολιτείας. Στα ριζά του βράχου ο δρόμος φέρνει στην πύλη του κάστρου με τους μαϊάνδρους των τειχών που τον στεφανώνουν. Η φθορά του χρόνου είναι μεγάλη, όμως το κάστρο διατηρεί μίαν αγέρωχη έκφραση. Τα λιοντάρια του Αγίου Μάρκου και τα ενετικά σύμβολα παντού. Σε απότομη κορυφή η εκκλησία της Αγίας Άννας χτισμένη από τον Ανδρόνικο Β' (13ος αι.) σπάνιο δείγμα οκταγωνικής με τρούλο. Ψηλά από το κάστρο τα τείχη και οι επάλξεις φαίνονται να γλιστράνε απότομα κι αθόρυβα στην άβυσσο της θάλασσας μαζί με τα ερείπια της κάτω πόλης.

ΚΑΣΤΡΟ ΠΑΣΣΑΒΑ: Ανάμεσα Γύθειο και Αρεόπολη το κάστρο Πασσαβά χτίστηκε -κι αυτό για να εποπτεύει τη Μάνη- από το βαρόνο Ιωάννη Ντε Νεϊχί, πρωτοστράτορα του πριγκιπάτου της Αχαΐας, το 1254 και πήρε το όνομα του από ομόηχη πολεμική κραυγή των Φράγκων. Παρά τις καταστροφές, μαυρισμένο και χορταριασμένο, διατηρεί τους πύργους, τις δαντελωτές επάλξεις αλλά και την επιβλητικότητα του.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΧΕΛΜΟΣ (φτωχά λείψανα σήμερα) που έχτισαν οι Φράγκοι κοντά στο χωριό Λογκανίκος και τα ερείπια μεσαιωνικού φρουρίου στους Μολάους αποτελούν, μαζί με τα προαναφερόμενα, τα σημάδια του σύντομου περάσματος των Φράγκων από τη Λακωνία. Το φρούριο Κελεφά, απέναντι από το Οίτυλο, ανήκει σε άλλη περίοδο, χτίστηκε από τους Τούρκους τον 17ο αι.

ΜΕΣΣΗΝΙΑ

ΚΑΣΤΡΟ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ: Στην κορυφή λόφου αρχαίας ακρόπολης, ανοικοδομήθηκε την βυζαντινή περίοδο και οχυρώθηκε από τον Γουλιέλμο Βιλλεαρδουίνο που γεννήθηκε εδώ κι αγάπησε την πόλη. Το κάστρο υπέστη πολλές καταστροφές, κυρίως από τους Βενετούς που το γκρέμισαν (1685) για να το επισκευάσουν αργότερα. Εντοιχισμένο ανάγλυφο το λιοντάρι του Αγίου Μάρκου πάνω από την κεντρική πύλη. Θα δείτε τμήματα βυζαντινής οχύρωσης, εντοιχισμένους αρχαίους λίθους, ερείπια πύργου και περιβόλου. Συνδέεται με την ιστορία της πριγκίπισσας Ισαβέλλας (Αγγ. Τερζάκη: «Πριγκιπέσσα Ιζαμπώ»).

ΚΑΣΤΡΟ ΚΟΡΩΝΗΣ: Τα προχριστιανικά και μεταγενέστερα τείχη, ανοικοδομήθηκαν και επεκτάθηκαν από τους Βενετούς τον 13ο αι. Έκτοτε υπήρξε για αιώνες αντικείμενο διεκδίκησης ανάμεσα σε Βενετούς και Τούρκους. Το βενετσιάνικο φρούριο χτισμένο στην κορυφή του λόφου σε σχήμα περίπου τριγωνικό, με δύο περιβόλους, προμαχώνες και τετράγωνους πύργους εντυπωσιάζει. Αξιοθαύμαστη οχυρωματική τεχνική, ογκώδεις πύλες γοτθικής γραμμής, υπόγειες δεξαμενές, αρχαιοελληνικά κατάλοιπα στο οικοδομικό υλικό. Κι επί πλέον θέα μαχική στο πέλαγος.

ΚΑΣΤΡΟ ΜΕΘΩΝΗΣ: Όπως και όλα τα μεσαιωνικά κάστρα της Πελοποννήσου χτίστηκε με αρχαιοελληνικά υλικά όταν κατέλαβαν οι Βενετοί το λιμάνι το 1209 οπότε και άρχισαν την οχύρωσή του. Ο όγκος και η επιβλητικότητα του εντυπωσιάζουν. Άλλαξε πολλές φορές χέρια ανάμεσα σε Βενετούς και Τούρκους. Πέτρινη γέφυρα με 14 τόξα στη θέση της ξύλινης οδηγεί πάνω από την τάφρο στην είσοδο με το ανάγλυφο λιοντάρι του Αγίου Μάρκου. Μεγάλος περίβολος, εντυπωσιακά τείχη, δυνατοί πύργοι, πύλες μνημειακές. Απέραντο.

Στα Ν έξω από την πύλη η γέφυρα που οδηγεί στον οκτάγωνο πύργο, το Μπούρτζι, πάνω σε νησάκι χτισμένο μεταγενέστερα από Τούρκους για να ενισχύει την προστασία του λιμανιού από τους πειρατές με επάλληλες ταράτσες και πολεμίστρες. Θυρεοί κι επιγραφές παντού.

ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ ΠΥΛΟΥ ή «ΠΑΛΙΟΝΑΒΑΡΙΝΟ»: Μεγάλο κάστρο στην κορυφή υψώματος χτισμένο το 1278 από τους Φράγκους με αρχαίο υλικό, περικλείει έκταση 200 περίπου μ. σήμερα σε πολύ κακή κατάσταση. Ένα στενό δύσβατο μονοπάτι θα σας οδηγήσει στη βραχώδη χερσόνησο του Κορυφασίου, στον κόλπο της Βοϊδοκοιλιάς, μέχρι το εξωτερικό τείχος του κάστρου, το μόνο που διασώζεται, με τις δαντελωτές επάλξεις, τους τετράγωνους και στρογγυλούς πύργους. Μεταγενέστερες επεμβάσεις χάριν της καλύτερης οχύρωσης, έχουν αλλοιώσει την εξωτερική φυσιογνωμία του κτίσματος.

ΝΙΟΚΑΣΤΡΟ ΠΥΛΟΥ: Απέναντι από τη Σφαχτηρία, χτίστηκε από τους Τούρκους (1573) μετά την ήττα στη ναυμαχία της Ναυπάκτου. Από τα πιο καλοδιατηρημένα και όμορφα της Ελλάδας. Αναστηλώθηκε από τον Μεζόν το 1829. Τεράστιος περίβολος, επάλξεις, πολεμίστρες, εξαγωνική εντυπωσιακή ακρόπολη με προμαχώνες και υδραγωγείο. Δείτε τον γοτθικό ναό της Μεταμόρφωσης, έργο των Φράγκων, μέσα στο κάστρο που έχτισαν οι Τούρκοι και που αργότερα έγινε τζαμί, ενώ σήμερα είναι πάλι εκκλησία.

ΚΑΣΤΡΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ (ΚΥΤΤΑΡΙΣΣΙΑΣ): Στην κορυφή του λόφου πάνω από την πόλη της Αρκαδίας, όπως λεγόταν στο Βυζάντιο η Κυπαρισσία, και στα ερείπια αρχαίας ακρόπολης, χτίστηκε Βυζαντινό φρούριο, το οποίο ανακαίνισαν και μετέτρεψαν σε μεσαιωνικό κάστρο οι Φράγκοι το 1205. Τους διαδέχτηκαν Βενετοί και Τούρκοι που άφησαν τα ίχνη τους στην οχύρωση του περιβόλου. Στο ενδιάμεσο (1459-1460) πέρασε για λίγο στα χέρια των Παλαιολόγων του Μυστρά. Σώζονται τέσσερις ισχυροί και καλά οχυρωμένοι πύργοι ο ένας εκ των οποίων είναι βυζαντινός και λέγεται «Πύργος του Ιουστινιανού».

Με τα ερείπια εξωτερικού οχυρωματικού περιβόλου του μεσαιωνικού **ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥΣΑΣ** (έργου των Φράγκων, 13ος αι.), τα λείψανα μεσαιωνικού **ΚΑΣΤΡΟΥ ΒΑ** της Καρδαμύλης, τα ερείπια ενετικών τειχών στο νησάκι Μερόπη, τα ερείπια του **ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΖΑΡΝΑΤΙΑΣ** που έχτισαν οι Τούρκοι σε ερείπια προγενέστερου κτίσματος, για να ελέγχουν το πέρασμα στη Μάνη, τα ερείπια του φράγκικου **ΚΑΣΤΡΟΥ ΛΕΥΚΤΡΟΝ** στα ΝΑ της Καρδαμύλης, καθώς και με ερείπια ενετικού **ΚΑΣΤΡΟΥ** στο Πτεαλίδι, ολοκληρώνεται η παρουσίαση των μεσαιωνικών κτισμάτων όχι μόνο στην περιοχή της Μεσσηνίας αλλά και σε ολόκληρη την Πελοπόννησο.

ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΑ ΚΑΣΤΡΑ ΤΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Στις 14, 15 και 16 Απριλίου 2011 οι Περιβαλλοντικές Ομάδες του 7ου Γυμνασίου Λάρισας πραγματοποιήσαμε τριήμερη εκδρομή σε Ναύπλιο και Καλάβρυτα. Κατά τη διάρκεια της εκδρομής στο Ναύπλιο επισκεφθήκαμε και το κάστρο του Παλαμηδίου.

Στο ιστορικό Ναύπλιο βρίσκεται το κάστρο του Παλαμηδιού το οποίο ήταν ένα όνειρο του Βενετού Αρχιστράτηγου Φραγκίσκου Μοροζίνη, όταν νίκησε τους Τούρκους το 1686 και κατέλαβε την πόλη. Ο σχεδιασμός του έγινε από τον κυβερνήτη Γκριμάνι με σχέδια των μηχανικών Γιακίσι και Lasalle, και το χτίσιμο του ολοκληρώθηκε το 1714 κατά την δεύτερη περίοδο της Ενετοκρατίας. Οικοδομήθηκε 216 μέτρα ψηλότερα από την επιφάνεια της θάλασσας. Το φρούριο αποτελείται από οκτώ προμαχώνες που τους συνδέουν κοινά τείχη. Η πόλη του Ναυπλίου επικοινωνούσε με γαλαρία και αργότερα έγιναν τα 857 σκαλοπάτια.

Οι προμαχώνες βρίσκονταν σε τρία επίπεδα. Ανεβαίνοντας πεζοί, συναντάται ο προμαχώνας Γκριμάνι και λίγο μετά ο προμαχώνας Ρομπέρ. Οι υπόλοιποι προμαχώνες, με μεγαλύτερο τον ονομαζόμενο Μιλτιάδη, είναι ο Άγιος Ανδρέας, ο Επαμεινώνδας, ο Αχιλλέας και ο Θεμιστοκλής από τον οποίο ο Χαβάν Παβός γκρέμιζε με δόλο Αρβανίτες, από τότε, η περιοχή πήρε το όνομα Αρβανιτιά.

Ο Βράχος του Παλαμηδίου που δεσπόζει του Ναυπλίου, πήρε το όνομά του από τον εγγονό του Ποσειδώνα. Μετά την Επανάσταση, το Παλαμήδι χρησίμευσε σαν φυλακή, στην οποία το 1833 φυλακίστηκε ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και αποφυλακίστηκε 11 μήνες μετά, έπειτα από χάρη του βασιλιά Όθωνα. Το εκκλησάκι που βρίσκεται στο εσωτερικό μέρος του φρουρίου είναι ο Άγιος Ανδρέας.

ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΑΜΩΝΑ

Στην ολοκλήρωση του προγράμματος συνέβαλε η επίσκεψή μας στο ΚΤΕ Ανατολικού Ολύμπου στις 21 Γενάρη 2010, όπου παρακολουθήσαμε το πρόγραμμα: ΠΟΡΕΙΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ - ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΑΜΩΝΑ. Οι υπεύθυνοι του ΚΤΕ μας υποδέχτηκαν στο Κάστρο του Πλαταμώνα, όπου μας ξενάγησαν και γνωρίσαμε την ιστορία του κάστρου και των ανθρώπων που έζησαν μέσα σ' αυτό.

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΚΑΣΤΡΩΝ

Τα κάστρα είναι ζωντανοί και αδιάφυστοι μάρτυρες μιας σημαντικής περιόδου της ιστορίας του Ελλαδικού Χώρου στο πέρασμα από την Φραγκοκρατία στην τελευταία εποχή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Ξεχωρίζουν για την αξεπέραστη αρχιτεκτονική τους καθώς και για την καίρια από πλευράς τοπίου τοποθέτησή τους στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο. Η σημερινή προσβασιμότητα αυτών των περιοχών με το διεθνές ιστορικό – γεωγραφικό ενδιαφέρον δημιουργεί όλο και περισσότερους «φίλους» αυτών των μέχρι πρότινος απροσπέλαστων μνημείων, οπότε ταυτόχρονα με την γενικότερη τουριστική αξιοποίηση δημιουργούνται και νέες ανάγκες πληροφόρησης γύρω από τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες τους .

Η Ελλάδα έχει σημαντική υστέρηση στη διατήρηση, ανάδειξη και προβολή της Μεσαιωνικής πολιτιστικής της κληρονομιάς, σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Στον Ελλαδικό χώρο βρίσκονται διάσπαρτα μεσαιωνικά κάστρα όπου στα πλαίσια του σχεδίου θα επιδιωχθεί η προβολή, δικτύωση και ανάδειξή τους.

Η Ένωση Ελληνικών Πόλεων με Μεσαιωνικά Κάστρα είναι ένα Δίκτυο Πόλεων, στο οποίο αυτή την στιγμή (μετά τον Καλλικράτη) συμμετέχουν 36 Δήμοι και 8 Περιφέρειες. Στόχος της Ένωσης είναι η «ανάδειξη, προβολή και δημιουργική αξιοποίηση» των Μεσαιωνικών κτισμάτων Άμυνας και Κατοικίας, δηλαδή την αξιοποίηση του πολιτιστικού θέματος για την ανάπτυξη του Πολιτισμού και του Τουρισμού σε όλες τις περιοχές της χώρας. Οι ενδεικτικές δράσεις που προτείνονται είναι οι ακόλουθες:

- Εκπόνηση τεκμηριωμένου και ιστορικά εμπειριστατωμένου πληροφοριακού υλικού για όλα τα κάστρα, με στόχο την έκδοση οδηγιών, άλμπουμς, βιβλίων κλπ.
- Οι εκδόσεις εντύπων, οδηγιών, και χαρτιών (και ηλεκτρονικών, GIS) τουριστικού και λοιπού ενδιαφέροντος.
- Δημιουργία σχετικής διαδραστικής ιστοσελίδας και διαδικτυακής επικοινωνίας.
- Αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας για την ανάδειξη, προβολή και δημιουργική αξιοποίηση των μεσαιωνικών κτισμάτων άμυνας και κατοικίας - επεξεργασία βάσεων δεδομένων, γεωγραφική και ιστορική ταξινόμηση, συγκριτικά στοιχεία, την έκδοση ηλεκτρονικών ιστορικών οδηγιών (cd-rom, dvd) .
- Χαρτογράφηση και αποτύπωση των κάστρων σε Ελλαδικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο.
- Δημιουργία οπτικοακουστικού υλικού με διεθνείς συμπαραγωγές, για την τηλεόραση, το ραδιόφωνο, την δημιουργία υλικού για τα σχολεία και τα Πανεπιστήμια.
- Δημιουργία ντοκουμαντέρ.
- Διοργάνωση εκδηλώσεων δημοσιότητας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Οι εκδηλώσεις μπορούν να περιλαμβάνουν θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες, παραδοσιακές μουσικοχορευτικές παραστάσεις, εκθέσεις ζωγραφικής, αναπαραστάσεις των ιστορικών γεγονότων, αθλητικές εκδηλώσεις κ.ά.)
- Δημιουργία και θεσμοθέτηση μιας πανευρωπαϊκής εορταστικής εκδήλωσης με επίκεντρο τα μεσαιωνικά κάστρα.
- Διοργάνωση συνεδρίου παρουσίασης μελετών και εργασιών συντήρησης στοιχείων του πολιτιστικού περιβάλλοντος.
- Διαμόρφωση ειδικών τουριστικών πακέτων, όπως ειδικές διαδρομές (π.χ. ειδικές διαδρομές για περιήγηση στα κάστρα σε συνδυασμό με επισκέψεις σε χώρους ειδικού ενδιαφέροντος και ψυχαγωγίες, επισκέψεις σε χώρους φυσικού κάλους, γεύμα με παραδοσιακά εδέσματα, επισκέψεις σε επιχειρήσεις παραγωγής τοπικών παραδοσιακών προϊόντων κλπ). Η προβολή των περιοχών μέσω του σχεδίου θα συμβάλει στην καλύτερη ανάδειξη τους, στην αύξηση της τουριστικής κίνησης και θα έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, στην αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων των περιοχών και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

ΑΙΤΙΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗΣ ΤΩΝ ΚΑΣΤΡΩΝ

Η ιστορία κάθε τόπου είναι αποτυπωμένη πάνω στα μνημεία του, τα οποία απέμειναν ολόρθα ή ερειπωμένα αντιμετωπίζοντας για αιώνες τους εχθρούς, το χρόνο και τις καιρικές συνθήκες. Τα κάστρα αποτελούν ένα σημαντικό πολιτιστικό κεφάλαιο. Κτίστηκαν κυρίως για να εξυπηρετήσουν αμυντικούς σκοπούς, γι' αυτό βρίσκονται σε αξιόλογες γεωγραφικές θέσεις ανά την Ελλάδα. Κάποια από αυτά οι αιώνες και τα πυροβόλα όπλα των εχθρών δεν τα έσβησαν. Παρέμειναν καλά συντηρημένα και μπορούν να καυχώνται πως δεν ένωσαν ποτέ ερημιά και εγκατάλειψη.

Πολλά από αυτά όμως ερειπώθηκαν ή αφανίστηκαν στο διάβα των αιώνων. Σήμερα απέμειναν μόνο μερικοί τεράστιοι ογκόλιθοι και πάρα πολλοί μύθοι και θρύλοι για τους γίγαντες που τα κατασκεύασαν και τους βασιλιάδες που τα υπερασπίστηκαν. Όμως, παρ' όλη την ερήμωσή τους, τα γκρεμίσματά τους και τις καταστροφές, τα κάστρα σε πείσμα του καιρού και των ανθρώπων, διατηρούν ακόμη μια μυστηριώδη κι επιβλητική εικόνα.

Τι οδήγησε όμως στην καταστροφή και την ερήμωσή τους; Οξύτατα συμβάντα μικρής διάρκειας προκάλεσαν τον αφανισμό των κάστρων και των οικισμών (κάποιος καταστροφικός σεισμός είτε μία επιδημία που εξολόθρευσε τους κατοίκους). Είτε η ερήμωση οφείλεται σε μακροχρόνιες διαδικασίες που σταδιακά οδήγησαν στην εγκατάλειψη του (κακές συνθήκες υγιεινής από την ύπαρξη ελών και αναθυμιάσεων δηλητηριωδών αερίων, αλλαγή των οικονομικών δεδομένων της περιοχής λόγω του περιορισμού της πειρατείας και αλλαγής των δρομολογίων των διερχόμενων ευρωπαϊκών πλοίων), είτε τέλος σε συνδυασμό πολλών επιμέρους παραμέτρων, που αναδείχθηκαν από ορισμένους μελετητές σε αποκλειστικές αιτίες.

ΚΑΣΤΡΩΝ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ

Τα μεσαιωνικά κάστρα της χώρας μας δέχτηκαν άγριες επιθέσεις και πρόβαλαν θανατηφόρα αντίσταση στους κατακτητές, ωστόσο με το πέρασμα των ετών πολλά εγκαταλείφθηκαν στην τύχη τους, μετατράπηκαν σε φυλακές και μεταβλήθηκαν σε σωρούς ερειπίων. Τώρα έφθασε πλέον η ώρα να ξαναβγούν στην «επιφάνεια» και ζητούν προστασία, προκειμένου να αποκτήσουν το κύρος και την αίγλη του παρελθόντος.

Με το πραγματικά εμπνευσμένο πρόγραμμα "Κάστρων περίπλους" που άρχισε να υλοποιείται το 1996 από το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων (ΤΑΠ) σε συνεργασία με τις αρμόδιες Διευθύνσεις του υπουργείου Πολιτισμού, πραγματοποιήθηκε η ανάδειξη αρκετών μνημείων της οχυρωματικής αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα. Πολλά κάστρα εγκαταλειμμένα και απαξιωμένα, με χορταριασμένα τα μονοπάτια που οδηγούσαν σ' αυτά και ετοιμόρροπα τα αρχιτεκτονικά τους λείψανα, έγιναν επισκέψιμα με ασφάλεια και παροχή όλων των αναγκαίων υπηρεσιών. Μερικά από αυτά εκπλήσσουν τον ταξιδιώτη γιατί, ενώ βρίσκονται στη μέση του πουθενά, αποτελούν στολίδι στο νυχτερινό τοπίο και την πιο ζωντανή διαφήμιση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Δυστυχώς, μετά την αλλαγή της κυβέρνησης το 2005 σταμάτησε το πρόγραμμα «Κάστρων Περίπλους», με το οποίο έχουν προστατευθεί, φωτιστεί και αναδειχθεί υποδειγματικά είκοσι κάστρα της χώρας. Τα υπόλοιπα αφέθηκαν στη μοίρα τους..... Ανάμεσα στα τελευταία και τα κάστρα Ρίου και Αντιρρίου που είχαν ενταχθεί στο πρόγραμμα «Κάστρων περίπλους» της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Το αξιοπερίεργο είναι ότι το πρόγραμμα προέβλεπε επισκευές 3 εκατ.

ευρώ για το κάστρο του Ρίου και 5 εκατ. ευρώ για το πολύ μικρότερο κάστρο του Αντιρρίου. Όλα αυτά όμως βρίσκονται στα... χαρτιά!

κάστρο του Ρίο

κάστρο του Αντιρρίου

Στο κάστρο του Ρίου σήμερα η εικόνα που αντικρίζει κανείς είναι θλιβερή. Τα κτίσματα στο εσωτερικό του κάστρου είναι μισογκρεμισμένα, με εμφανή τα πλήγματα του χρόνου αλλά και της σημερινής αδιαφορίας. Δεν υπάρχει κανένα σημάδι περιποίησης, ανάπλασης ή επισκευής στον χώρο αυτόν. Το καλοκαίρι βεβαίως γίνονται με πρωτοβουλία του δήμου διάφορες εκδηλώσεις μέσα στο κάστρο. Η αίτηση όμως προς την Αρχαιολογική Υπηρεσία για την αναστήλωσή του έμεινε αναπάντητη.

Ο βαθμός εγκατάλειψης του κάστρου του Αντιρρίου είναι μεγαλύτερος από αυτόν του Ρίου. Εδώ δεν υπάρχει ούτε φύλακας και το κάστρο είναι μονίμως κλειδωμένο με ένα σκουριασμένο λουκέτο. Μοιάζει σαν να μην είχε περάσει στιγμή από το τέλος της Τουρκοκρατίας. Η Αρχαιολογική Υπηρεσία δεν επιτρέπει πολιτιστικές εκδηλώσεις του δήμου μέσα στο κάστρο, ο δήμαρχος όμως διοργανώνει καλοκαιρινές εκδηλώσεις ώστε να δίνεται ανάσα ζωής από τον κόσμο του Αντιρρίου στο πεθαμένο κάστρο. Το μέγεθος της αδιαφορίας καταδεικνύεται από το ότι πλευρά των τειχών του κάστρου έχει κοπεί στο μέσον της περίπου για τη δημιουργία εισόδων βαρέων οχημάτων. Αξίζει να σημειωθεί ότι εκεί βρίσκονται ακόμη και οι τεράστιες αλυσίδες που ένωναν τα δύο κάστρα κατά τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου.

ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΜΕ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΚΑΣΤΡΑ

Στην Ελλάδα υπάρχουν πάνω από 100 κάστρα που είναι εγκαταλελειμμένα στην τύχη τους και είναι καθήκον μας να κάνουμε κάτι με αυτά. Θα πρέπει να ευαισθητοποιηθούν οι πολίτες που ζουν κοντά στα κάστρα και να αντιληφθούν πως είναι η ιστορία και η μνήμη τους. Με γνώμονα αυτό ιδρύθηκε η «Ένωση Ελληνικών Πόλεων με Μεσαιωνικά Κάστρα», μετά από πρωτοβουλία του Ινστιτούτου Μεσαιωνικών Σπουδών που εδρεύει στον Μυστρά και τελεί υπό την αιχίδα του υπουργείου Πολιτισμού. Κύριος στόχος είναι η συντήρηση, ανάδειξη, προβολή και χρήση των ιστορικών αυτών κτισμάτων άμυνας και κατοικίας. Στο συγκεκριμένο σωματείο που είναι κοινωφελές, επιστημονικό, μορφωτικό και ευρύτερα ερευνητικό χωρίς να έχει κερδοσκοπικό ή πολιτικό χαρακτήρα, ενσωματώθηκαν μέχρι στιγμής 14 δήμοι και 12 νομαρχίες από ολόκληρη τη χώρα. Επίσης, ήδη άλλοι 20 οργανισμοί τοπικής και νομαρχιακής αυτοδιοίκησης έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον συμμετοχής.

Μέσα στις σκέψεις της «Ένωσης Ελληνικών Πόλεων με Μεσαιωνικά Κάστρα» είναι να χαρτογραφηθούν όλα τα κάστρα σε πανελλήνια κλίμακα, καθώς επίσης οι μάχες που διεξήχθησαν μεταξύ βυζαντινών και σταυροφόρων. Επίσης να κατασκευαστούν ηλεκτροφωτισμένα μονοπάτια όπου θα μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει ακόμα και άλογα ή άμαξες και να δημιουργηθεί μία ιστοσελίδα για την καλύτερη ενημέρωση των επισκεπτών. Η «Ένωση Ελληνικών Πόλεων με Μεσαιωνικά Κάστρα» στοχεύει επίσης στην απορρόφηση κονδυλίων από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και στη συνεργασία με αντίστοιχες Ενώσεις και πόλεις του εξωτερικού, ιδιαιτέρως με αυτές από όπου ξεκίνησαν οι σταυροφορίες. Μεταξύ των πόλεων που συμμετέχουν στην Ένωση είναι η Πρέβεζα, η Λαμία, το Ρέθυμνο, ο Μυστράς, η Ρόδος, τα Σέρβια Κοζάνης, οι Σέρρες, η Καστοριά, η Εύβοια, η Λευκάδα, η Ζάκυνθος, το Διδυμότειχο.

ΕΝΑ ΚΑΣΤΡΟ ΜΕΣ ΤΗ ΦΥΣΗ

Ένα κάστρο ελληνικό.... Στο σήμερα. Άρρηκτα δεμένο με την ιστορία του. Φθαρμένο μα ζωντανό. Σαν να το τρέφει ακόμα το αίμα εκείνων που αγωνίστηκαν για το χώμα του. Στέκει αγέρωχο στο ύψωμά του και ατενίζει την ελληνική γη γύρω του. Τα αγριόχορτα ντύνουν ζεστά τα ένδοξα λιθάρια του. Οι ελιές και τ' αγριολούλουδα γέρνουν πάνω του στοργικά, καθώς ο χρόνος το κάνει πιο ανθρώπινο. Ανάμεσα σε γη και ουρανό. Με τον ήλιο να προσπαθεί ν' αγγίξει όσο το δυνατόν περισσότερη Ελλάδα με τις ηλιαχτίδες του. Με τη θάλασσα κάτω ανήμπορη να ηρεμήσει. Με το άρωμα του μπαρουτιού να πλανάται διακριτικά, ανθεκτικό στον άνεμο. Με τα Κύριε Ελέησον και τις ιαχές του πολέμου να αντηχούν ακόμη. Στο λόφο. Ένας κόσμος λουσμένος στο φως. Το κάστρο λιάζεται νωχελικά. Και δε χορταίνει να κοιτά.

Οι άνθρωποι ατενίζοντας ή περιδιαβαίνοντας ένα κάστρο αποδρούν από μια σύγχρονη, άνετη, και πολλές φορές βαρετή καθημερινότητα. Χωρίς αυτοκίνητα, χωρίς κανένα ίχνος διευκόλυνσης στη μετακίνηση, με σοκάκια, με λακκούβες και απότομα σκαλοπάτια, λειασμένα και γλιστερά από το χρόνο και τη φθορά τόσων βημάτων, εισβάλουν σε ένα κόσμο πολύ μακρινό από αυτόν που έχουν συνηθίσει, πατούν τις ίδιες πέτρες και χάνονται στα ίδια μονοπάτια, που για αμέτρητες γενιές προγόνων ήταν ο κόσμος ολόκληρος, το ένδοξο παρελθόν, το μαρτυρικό παρόν και το ελπιδοφόρο μέλλον. Πλημμυρίζουν ευχάριστα συναισθήματα, διαφεύγουν στο παρελθόν και ενδιαφέρονται για την ιστορία του. Χαλαρώνουν ατενίζοντας το μαγευτικό τοπίο γύρω τους. Την απέραντη πεδιάδα μέχρι όπου φτάνει το μάτι, τη γεμάτη σπαρτά, ελιές και πορτοκαλιές ή το απέραντο πέλαγος.

Ένα κάστρο ελληνικό.... Στο σήμερα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α/α	Συγγραφέας	Τίτλος
1.	Νικόλαος Κουμαρτζής	Κάστρα και θρύλοι στην Ελλάδα
2.	Παραδείσης Αλέξανδρος	Φρούρια και κάστρα της Ελλάδας
3.	Γιάννης Π. Γκίκας	Κάστρα, ταξίδια - Στην Ελλάδα του θρύλου και της πραγματικότητας
4.	Γιάννης Π. Γκίκας	Κάστρα του θρύλου και της ιστορίας
	Κάτια Λοβέρδου-Τσιχαρίδα	Το κάστρο του Πλαταμώνα
5.	Ιφιγένεια Γεωργοπούλου	Κάστρων περίπλους
6.	ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΚΑΣΤΡΑ
7.	Ταξιδιωτικός Οδηγός	Τα Κάστρα της Ελλάδας
8.	ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ	ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ
9.	ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ	ΓΕΩΤΡΟΠΙΟ
11.	INTERNET:	http://www.greekcastles.gr/index.php?contentid=10
12.		http://www.visitgreece.gr/pages.php?pageID=847&langID=1
13.		http://www.europe-greece.com/kastra.php
14.		http://trans.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_taxgreece_1_17/10/2008_252585
15.		http://www.pass2greece.gr/afieroma0_det.asp?afieroma_id=19